

MASTEROPPGAVE

Emnekode: PE323L

Navn på kandidat: Vera K. Karoliussen

Hvordan beskriver barnehagelærere sin erfaring med taleflytvansker hos barn?

How do kindergarten teachers describe their experience with speech fluency disorders in children?

Dato: 15.11.2017

Totalt antall sider: 61

Sammendrag

Formålet med denne studien har vært å undersøke hvordan barnehagelærere beskriver sin erfaring med taleflytvansker hos førskolebarn.

Jeg har valgt en kvalitativ studie med fenomenologisk tilnærming og det er brukt semistrukturerte forskningsintervju. Datamaterialet baserer seg på intervju med fire barnehagelærere som alle har eller har hatt barn med taleflytvansker i sin barnehage.

Studien har følgende *problemstilling*:

Hvordan beskriver barnehagelærere sin erfaring med taleflytvansker hos barn?

Resultatene av undersøkelsen viser informanter som gir et samlet inntrykk av at taleflytvansker er noe de har erfaringer med, men i større eller mindre grad. Når vi ser på taleflytvansker som normal ikke-flyt og stamming, er det normal ikke-flyt informantene forteller at de har mest erfaring med.

Informantene forteller om kunnskaper på begge områder og at dette stort sett er kunnskap de har innhentet selv når det har vært behov for det. Ingen av informantene husker i noe særlig grad at de lærte om taleflytvansker på grunnutdanningen. Informantene trekker frem betydningen av godt foreldresamarbeid og viktigheten med å være gode rollemodeller i barnehagen.

Abstract

The purpose of this study has been to investigate how kindergarten teachers describe their experience with speech fluency disorders in preschool children.

I have chosen a qualitative study with phenomenological approach and semi structured research interview. The data material is based on interviews with four kindergarten teachers who have or have had children with speech fluency disorders in their kindergarten.

The study has the following *research question*:

How do kindergarten teachers describe their experience with speech fluency disorders in children?

The results of the survey show informants who give an overall impression that speech fluency disorders are something they have experience with, but to a greater or lesser extent. When we look at speech fluency disorders like normal disfluency and stuttering, it's normal disfluency informants say they meet the most children with.

The informants tell about the knowledge in both areas and that this is largely the knowledge they have acquired even when it has been needed. None of the informants remember that they learned about speech fluency disorders in primary education. The informants emphasize the importance of good parenting cooperation and the importance of being good role models in kindergarten.

Forord

Et avsluttende kapittel er over. Det har vært stunder med mye latter og glede sammen med gjengen fra Malogo2015-17 i Bodø, og det har vært slitsomme stunder hjemme i prosessen med denne oppgaven. Det er mange som fortjener en takk for at jeg nå er ved veis ende og snart er klar for nye utfordringer som praktiserende logoped.

Jeg må først få takke informantene mine, *Anna, Bente, Caroline og Dorte*, som stilte opp til intervju og delte villig av sine kunnskaper og erfaringer. Uten dere hadde det ikke vært noe å skrive om.

Så vil jeg takke veileder Karianne Berg for gode samtaler, innspill, veiledning når jeg trengte det som mest og konstruktive tilbakemeldinger som har ført meg hele veien frem til mål.

Jeg vil også takke den fantastiske gjengen jeg studerte sammen med ved Nord universitet. Dere var en kilde til humor, motivasjon og støtte når det sto på som verst. Jeg setter også stor pris på alle de gode og faglige diskusjonene vi hadde gjennom to år sammen.

En stor takk til Alstahaug kommune som ble med meg på dette prosjektet, og som la alt til rette slik at jeg har klart å gjennomføre studier ved siden av jobb.

Jeg må også få takke familie og venner som har bidratt med oppmuntring, støtte og barnepass gjennom disse to årene som har vært. Takk til samboer Knut og barna mine Rikke, Mathias og Kristoffer, nå skal endelig mamma få mer tid til å være sammen med dere.

Sandnessjøen, november 2017

Vera Kibsgaard Karoliussen

1.0 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn og formål	1
1.2 Problemstilling med forskerspørsmål.....	1
1.3 Oppbygging av oppgaven.....	2
2.0 Teoretisk forankring	4
2.1 Den generelle språkutviklingen.....	4
2.2 Definisjoner taleflytvansker	5
2.2.1 Normal ikke-flyt/småbarnsstotring	5
2.2.2 Stammering	6
2.3 Årsaker til stammering	8
2.4 Forekomst og utbredelse av stammering.....	9
2.5 Konsekvenser av stammering.....	9
2.6 Behandling av stammering	10
3.0 Metode.....	14
3.1 Kvalitativ tilnærming	14
3.2 Fenomenologisk perspektiv.....	14
3.3 Kvalitativt intervju som datakilde	15
3.3.1 Intervjuguide	16
3.3.2 Prøveintervju	16
3.3.3 Utvalgskriterier.....	17
3.3.4 Presentasjon av informantene.....	18
3.3.5 Datainnsamling.....	18
3.4 Transkripsjon, analyse og fortolkning.....	19
3.4.1 Transkripsjon.....	19
3.4.2 Dataanalyse	19
3.4.3 Fortolkning	20
3.5 Validitet	21
3.6 Reliabilitet	21
3.7 Generalisering	22
3.8 Noen etiske hensyn.....	22
4.0 Resultater.....	24
4.1 Utdanning	24
4.2 Småbarnsstotring ser vi ofte, men stammering er man sjeldent borti	25

4.3 Når behovet for ekstra kunnskap melder seg	28
4.4 Mistanke om taleflyt.....	29
4.5 På lag med foreldrene.....	30
4.6 Voksne som gode rollemodeller.....	32
5.0 Drøfting	34
5.1 Har barnehagelærere nok kunnskap?	34
5.2 Normal småbarnsstotring, eller er det noe mer?	35
5.3 Om å ta foreldrene på alvor.....	37
5.4 Betydningen av behandling i førskolealder.....	38
5.5 Å bade barna i språk, betydningen av gode språkmodeller.....	40
6.0 Avslutning	42
6.1 Veien videre	43
Litteraturliste	45
Vedlegg:	47

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn og formål

Barn og språk har lenge fasinert meg og var en medvirkende årsak til at jeg valgte å utdanne meg til førskolelærer. I løpet av mine 12 år i barnehage som førskolelærer og pedagogisk leder har jeg møtt mange barn med ulike typer språkvansker. Jeg ble nysgjerrig og jeg ønsket å lære mer om språk for å forstå og om mulig kunne hjelpe barn som har språklige utfordringer. Det er også et personlig aspekt ved interessen min for språk. Som mor til et barn med språklige utfordringer opplevde jeg å vite mer enn pedagogene i barnehagen. Dette gjorde sitt til at jeg måtte kjempe for å bli hørt og det gikk tid før barnet fikk den hjelpen det trengte. Disse erfaringene er grunnen til at jeg valgte å ta videreutdanning innenfor spesialpedagogikk og at jeg nå tar en mastergrad innenfor logopedi.

Jeg ble tidlig i studiet klar over at det var taleflytvansker og da spesielt stamming jeg ønsket å fordype meg mer i. Taleflytvansker er den språkvansken jeg kjenner minst til og som jeg har vært minst borti i mine år i barnehage.

Taleflytvansker var et tema jeg lærte lite om på førskolelærerutdanningen da jeg studerte tidlig på 2000-tallet. Senere i jobben som førskolelærer og pedagogisk leder i barnehage skulle jeg ønske at jeg hadde visste mer. Noe av formålet med dette masterprosjektet er at jeg ønsker å øke mine egne kunnskaper innenfor fagfeltet taleflytvansker. Det vil forhåpentligvis kunne gjøre meg i stand til å fange opp flere barn med disse vanskene, men også å kunne sette i gang riktig tiltak på et tidlig tidspunkt. Jeg håper at med økt kunnskap vil jeg kunne utøve jobben min som logoped på en bedre måte. Samtidig ønsker jeg å være med å bidra til at det forskes mer på taleflytvansker hos barn og unge, og at mitt prosjekt kan være av interesse for andre innenfor samme fagfelt.

1.2 Problemstilling med forskerspørsmål

I dette prosjektet har jeg valgt å ta for meg tema taleflytvansker. Det er et stort område og vi kan dele det opp i løpsk tale, stamming og naturlig ikke-flyt. Disse begrepene kan være vanskelige å skille fra hverandre med krav til kunnskap blant dem som jobber i barnehage. Jeg har valgt å begrense oppgaven til å kun omhandle stamming og naturlig ikke-flyt hos førskolebarn. Jeg omtaler normal ikke-flyt også som småbarnsstotring/stotring i oppgaven, da

jeg tror dette er et mer kjent begrep for pedagoger i barnehage og det er det begrepet flere av mine informanter har brukt i intervjuene.

I følge Guitar (2014) er det ofte at stammingen begynner mellom 18 måneders alder og puberteten, men oftest mellom to og fem år, og med en topp rett før tre-års alderen. For å kunne fange opp disse barna og gi dem den oppfølgingen de trenger, kreves det følgelig kunnskap om taleflytvansker. Det er gjerne barnehagelærerne som møter disse barna hver dag, og følgelig er det de som ofte trenger denne kunnskapen.

På bakgrunn av min oppfatning om at barnehagelærere gjerne har begrenset kunnskaper om taleflytvansker hos barn, og fordi jeg anser dette som et veldig viktig fagområde, har jeg utarbeidet følgende problemstilling:

Hvordan beskriver barnehagelærere sin erfaring med taleflytvansker hos barn?

Jeg har valgt å operasjonalisere problemstillingen gjennom noen forskningsspørsmål som jeg søker å finne svar på. Dette vil jeg gjøre ved å sette meg inn i aktuell teori samt ved å intervjuer barnehagelærere i flere ulike barnehager.

Mine forskerspørsmål er:

1. Hva forstås med taleflytvansker?
2. Hvilke erfaringer har barnehagelærere med taleflytvansker?

1.3 Oppbygging av oppgaven

Kapittel 1 tar for seg innledning hvor jeg sier noe om bakgrunnen for at jeg valgte akkurat dette tema, og formålet med oppgaven. Her blir problemstillingen presentert med tilhørende forskningsspørsmål.

Kapittel 2 tar for seg den teoretiske forankringen som ligger til grunn for prosjektet. Jeg sier noe om den generelle språkutviklingen hos barn, definisjoner på naturlig ikke-flyt/småbarnsstotring og stamming. I tillegg nevner jeg årsaker, mulige konsekvenser og behandling av stamming hos barn.

I kapittel 3 presenterer jeg metoden brukt i dette prosjektet. Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming med et fenomenologisk perspektiv. Jeg sier noe om det kvalitative intervjuet samt transkripsjon, analyse og fortolkning. Validitet, reliabilitet og etiske hensyn blir også presentert her.

Kapittel 4 tar for seg resultatene etter intervju. Fokuset ligger på utdanning hos informantene, skillet mellom småbarnsstotring og stamming, behovet for kunnskaper, foreldresamarbeid og voksne som rollemodeller.

I kapittel 5 drøfter jeg resultatene, trekker inn aktuell teori og knytter den opp mot funnene. Jeg har valgt å drøfte nærmere kunnskapen som ligger hos barnehagelærerne, vurderingen om det er naturlig ikke-flyt eller noe mer, viktigheten av å ta foreldrene på alvor, betydningen av å sette i gang tiltak tidlig og hva resultatene i undersøkelsen sier om rollemodeller i barnehagen.

Kapittel 6 oppsummerer jeg resultatene i studien og søker å gi svar på problemstillingen og forskerspørsmål. Jeg sier også noe om betydningen av et slikt prosjekt og implikasjoner for videre forskning. Veien videre for meg som logoped blir også nevnt her.

2.0 Teoretisk forankring

Jeg vil i dette kapitlet ta for meg den teoretiske forankringen som ligger til grunn for oppgaven. Jeg vil si noe om den generelle språkutviklingen for å kunne skjønne hva som skjer når taleflytvansker oppstår. Jeg vil si noe om normal ikke-flyt/småbarnsstotring og jeg vil komme inn på stamming. Herunder vil jeg si noe om definisjon, årsaker, forekomst og tiltak/behandling.

2.1 Den generelle språkutviklingen

For bedre å forstå hva det er som skjer i språket til et barn og som kan gi småbarnsstotring eller stamming, er det nødvendig å se på den normale språkutviklingen. I følge Høigård (2006) er noe av det viktigste som skjer i et barns liv det å lære språket. Gjennom språket lærer vi å forstå verden og vi får en økende innsikt i oss selv. Vi trer inn i fellesskapet med andre mennesker og får del i språksamfunnets kultur og språket gir oss identitet og tilhørighet. Språket er avgjørende for den intellektuelle, emosjonelle og sosiale utviklingen. Å ha et velutviklet språk er et udiskuterbart gode for alle mennesker og kommunikasjon er både veien og målet.

Perioden da barnet er ett til-tre år kan kalles systemlæringsfasen. I begynnelsen av denne fasen får barnet sine første ord som det bruker i referensiell funksjon. Den semantiske utviklingen er altså i gang. I løpet av perioden øker barnets ordforråd kraftig. Helt i starten går ordlæringen langsomt, men så skyter den veldig fart. Høigård (2006) snakker gjerne om at barnet har et intenst «ordsamlerår» fra de er i ett-to årsalderen. Det er nå barnet oppdager at alle ting har et navn. Det å kunne navngi er en tidlig og viktig språkhandling for barnet. Ordene som barnet lærer, lagres i vårt indre leksikon. Det er den delen av langtidsminnet som inneholder kunnskap om de enkelte ordene og ordene lagres med ulike identiteter i langtidsminnet. Kunnskapen om et ords lydstruktur (uttrykket) utgjør ordets fonologiske identitet, mens kunnskapen om hva et ord betyr utgjør ordets semantiske identitet. Mellom disse to identitetene er det assosiasjonsbaner og etter hvert blir disse banene så faste at straks vi hører et ord uttalt vet vi hva det betyr, og straks vi har bruk for et ord vi kjenner betydningen av vet vi hvordan det lyder. Når barn ofte leter etter ord når de snakker, kan det skyldes at assosiasjonsbanene mellom de to ordidentitetene i det indre leksikonet ennå ikke er mange og faste nok.

Høigård (2006) beskriver en viktig milepæl i den syntaktiske utviklingen når barnet oppdager funksjonsordet *og*. Dette skjer gjerne rundt tre-årsalderen. Da kan barnet, i hvert fall teoretisk, fortsette en ytring i det uendelige. I en lang periode innleder svært mange barn ytringene sine med *og*. I denne perioden kan talen bli stotrende og stammende. Det skyldes gjerne at barnet ikke klarer å forhånds planlegge så lange ytringer som det nå er i stand til å si. Da blir stotringen en nødvendig planleggingspause uten at barnet må gi fra seg turen i dialogen med andre. Mange barn har i to-fem årsalderen en kortere eller lengre periode hvor de har problemer med rytme og flyt i talen. Det viser seg ved at de gjentar ord og uttrykk, særlig i begynnelsen av en ytring. De kan nøle og famle med ord og har pauser på feil sted. Dette kalles normal ikke-flyt eller småbarnsstotring. For noen barn kan det også utvikle seg videre til stamming. Uansett om det dreier seg om normal småbarnsstotring eller begynnende stamming, er det viktig for barna i denne alderen at alle voksne styrker den flytende talen. Det gjør de best ved å selv være gode taleforbilder. I tillegg bør de voksne skape situasjoner hvor barna får oppleve flyt.

2.2 Definisjoner taleflytvansker

Taleflytvansker er en fellesbetegnelse på stamming, løpsk tale og normal ikke-flyt. Løpsk tale har det til felles med stamming at det er en rytmeforstyrrelse i talen, sannsynligvis betinget av en nevrologisk svikt. Jeg har i oppgaven valgt å kun skrive om stamming og naturlig ikke-flyt, så løpsk tale vil ikke bli presentert nærmere. Jeg vil derimot komme inn på definisjon av stamming og naturlig ikke-flyt og så si noe om årsaker, forekomst, utbredelse og behandling av stamming hos førskolebarn.

2.2.1 Normal ikke-flyt/småbarnsstotring

«Stotring» eller småbarnsstotring synes å være et etablert begrep i Norge. Det synes likevel å være noe usikkerhet om meningsinnholdet blant pedagoger og logoped. Normalt ikke-flytende talepreg hører vi ofte hos små barn som er i en språkutviklingsfase og de karakteristiske trekkene ifølge Guitar (2006) er lette repetisjoner av ord og fraser med jevn rytme, pauser og bruk av interjeksjoner og/eller fyllord. Omformulering av setninger er et typisk trekk, og barnet er i liten grad oppmerksom på talebruddene sine. Det er uklart om småbarnsstotring utgjør den naturlige ikke-flyten som observeres hos førskolebarn, eller om det mer er en mellomting mellom naturlig ikke-flyt og det som Guitar definerer som

«borderline stuttering». Han refererer til borderline stuttering som det tidligste og laveste nivået av stamming (Guitar, 2014). Småbarns stamming anses for å være et dekkende begrep på norsk og den inntreffer vanligvis rundt to-tre årsalderen. Den karakteriseres av helords-repetisjoner i begynnelsen av ytringer og stammingen er gjerne løs og mer avslappet.

2.2.2 Stamming

Stamming er en rytmeforstyrrelse i talen som kjennetegnes ved hyppige gjentakelser av enstavelsesord, stavelser, språklyder, forlengelse av lyd- og artikulasjonsstilling, blokkering av lyd og/eller luft i talen (Guitar, 2014).

Det forskes mye på stamming, men forskerne har enda ikke blitt enige om en entydig definisjon. En gjennomgang av relevant stammelitteratur viser at det er vanskelig å enes om en felles definisjon. Forskjellige definisjoner av stamming reflekterer ulike perspektiv, noe som kan skyldes at stamming er et ytterst komplisert fenomen genetisk, fysiologisk, nevrologisk så vel som psykologisk. Mangelen på en felles definisjon underbygger det faktum at vansken er kompleks og opptrer svært forskjellig fra person til person (Yairi & Seery, 2015). Jeg har valgt å bruke Guitar (1998) sin definisjon av stamming. Han tar utgangspunkt i stammingen ikke bare som en rytmeforstyrrelse i talen, men inkluderer også de mer emosjonelle sidene av stammingen:

«Stuttering is characterized by an abnormally high frequency or duration of stoppages in the forward flow of speech. These stoppages usually take the form of a) repetitions of sounds, syllables, or non-syllable word, b) prolongations of sounds, or c) «blocks» of airflow or voicing in speech. Individuals who stutter are usually aware of their stuttering and are often embarrassed by it. Moreover, they often use excessive physical and mental effort to speak.»

(Guitar, 1998, p. 10)

Stamming er med andre ord en talemotorisk vanske som innebærer en ufrivillig stopp av lyd eller luft hos den som snakker. Stamming kan oppleves og opptrer svært ulikt fra person til person, og den kan forandre seg gjennom ulike faser i livet (Albrigtsen, Stauri, & Wright, 2017).

I mange tilfeller kan det være vanskelig å skille mellom normalt ikke-flytende talepreg og småbarns stamming. Den mest åpenbare forskjellen ifølge Guitar (2014) og det som gjerne bekymrer foreldrene, er at barn med småbarns stamming har større hyppighet av ikke-flytende tale. Diagnostisering er ikke enkelt fordi så små barn veksler mellom normal ikke-flytende tale og småbarns stamming i kortere eller lengre perioder. I de fleste tilfeller vil småbarns stamming gradvis forsvinne og barna vokser opp med helt normal taleflyt. Noen barn utvikler mer uttalte symptomer på stamming, mens andre igjen ikke helt vokser av seg småbarns stamming, men søker ikke hjelp fordi den er så mild at den oppleves som uproblematisk.

Begynnende stamming derimot, inntreffer i alderen tre-seks år (Guitar, 2014). Den skiller seg fra småbarns stamming ved at talebruddene er mer preget av ansenthet, travelhet og rytmeforstyrrelser. Stammingen kan bestå av repetisjoner og forlengelser og av og til vil barnets stemme bli lysere i forbindelse med stammingen på grunn av spenning i stemmebåndene. Noen barn opplever også blokkeringer i talen og kan utvikle en unnvikelsesatferd. Ved begynnende stamming kan periodene med stamming kanskje være flere perioder, mens periodene uten stamming vil bare være noen dager (Guitar, 2006).

Den vanlige oppfatningen er at «alle vet hva stamming er». Den åpenbare, hørbare stammingen er stort sett lett å kjenne igjen for oss alle. Forskere og andre fagfolk på området ser derimot en kompleks vanske, og de opplever at, jo mer de forsker og studerer, jo mer vokser den i kompleksitet (Yairi & Seery, 2015).

Vi skiller også mellom ulike typer stamming. Primærstamming, eller kjernestamming, er den hørbare stammingen i form av gjentakelser, forlengelser eller blokkeringer.

Sekundærstamming, eller skjult stamming, er alt ved stammingen som ikke synes. Dette kan være følelser på det psykiske plan som ofte vil ha store konsekvenser for den det gjelder.

Yairi and Seery (2015) viser til isfjell-metaforen for å illustrere forholdet mellom primær- og sekundærstammingen. Da vil den synlige og hørbare stammingen være toppen av isfjellet.

Delen under vann viser da til de indre problemene hos den som stammer. Dette kan være følelser knyttet til frykt, skam, angst, skyldfølelse, isolasjon, håpløshet eller fornektelse. I følge Guitar (2006) utvikler nesten alle som stammer følgeatferd, eller sekundær stamming.

Det starter sannsynligvis når stammingen oppleves som hemmende og personen ser det gjør han eller hun vesentlig annerledes enn andre mennesker. Sekundæratferden er lærte reaksjoner på primæratferden og deles i to, fluktatferd og unngåelsesatferd (Guitar, 2014).

Hos barn viser denne unngåelsesatferden seg mest som blinking, mimikk eller

hodebevegelser. Spenninger i kjeve og munn kan også sees. Dette er ifølge Krader (2014) lærte tilnærminger for å minimere alvorlighetsgraden av stamming, og kan forverre angst og følelser av forlegenhet for den som stammer.

2.3 Årsaker til stamming

Årsaken til stamming er fortsatt et mysterium. Forskere har enda ikke funnet ut hva som forårsaker stamming. Det finnes en del indikasjoner, blant annet er det mye som tyder på at stamming kan være genetisk betinget (Guitar, 2014). At stamming har en genetisk faktor er noe forskere har vært kjent med lenge. En regner med at stamming kan ha en genetisk komponent i omtrent 70% av tilfellene (Ambrose, Cox, & Yairi, 1997).

En genetisk betingelse vil si at noe overføres i genmaterialet fra foreldrene og medfører at barnet er predisponert for stamming. For disse barna kan en eller flere hendelser i livet være den utløsende faktoren som gjør at stamming oppstår. Det kan være omveltninger som å flytte med familien eller det å få et søsken (Guitar, 2014).

Det multifaktorielle synet har vært dominerende i nyere tid. Det er et samspill mellom konstitusjonelle og miljømessige årsaker. Michael Palin Centre for Stammering Children (MPC) har gjennom en multifaktoriell modell prøvd å si noe om ulike faktorer som har mye å si for stamming (Kelman & Nicholas, 2008). Faktorer som påvirker stammeutviklingen er stamming i familien, kjønn, alder ved stammestart, hvor lenge stammingen har pågått, endringer over tid, språkferdigheter, stammingens hardhet og foreldrenes grad av bekymring (Kelman & Nicholas, 2008). Vi vet at det er en kompleks og sammensatt vanske hvor mye spiller inn. Deres oppfatning er at predisponerende fysiologiske og språklige (tale og språk) faktorer sannsynligvis vil være signifikante i utbrudd og utviklingen av stamming, og det er samspillet mellom disse med psykologiske og miljømessige aspekter som bidrar til alvorlighetsgraden og utholdenheten i forstyrrelsen, samt virkningen den har på et barn og familien. For hvert barn vil det være en individuell kombinasjon av faktorer som bidrar til dets sårbarhet mot stamming og den sannsynlige prognosen (Kelman & Nicholas, 2008). En grundig kartlegging er viktig utgangspunkt for behandling, både indirekte og direkte. Behandling av førskolebarn har tradisjonelt vært indirekte, men elementer av direkte behandling er også brukt (Guitar, 2014).

2.4 Forekomst og utbredelse av stamming

Nyere forskning har sett på når stamming opptrer hos barn og det som utmerker seg er at utbruddet skjer typisk kort tid etter at språkutviklingen har begynt. Det gjennomsnittlige tidspunktet for stammingsens start var 33 måneders alder. Da har barna utviklet et bra ordforråd og begynner å sette ordene sammen til setninger (Månsson, 2000; Onslow & O' Brian, 2013; Yairi & Ambrose, 2013).

Utbrudd av stamming forekommer ifølge Donaghy and Smith (2016) som oftest mellom to og fire års-alderen, og sammenfaller med en periode med rask, språklig utvikling.

I følge Hagtvet (2002) oppstår stamming hos barn samtidig som de opplever en «språkspurt», som oftest skjer dette mellom ett og tre-årsalderen. Med språkspurt menes en betydningsfull og rask økning i det ekspressive vokabularet når barnet har tilegnet seg cirka 50 ord.

Utbredelse av stamming er ifølge Yairi and Ambrose (2013) betraktelig høyere hos barn under seks år enn senere i livet. Det betyr at mange barn stopper å stamme, enten naturlig eller ved logopedhjelp, som oftest før den alderen. De trekker frem at nyere forskning fra flere land i tre kontinenter har konsekvent gitt en høy rate av naturlig bedring, fra 68-96%. Dette har vært kjent lenge, da Andrews and Harris (1964) nevner så mye som ca. 80% naturlig bedring uten logopedisk hjelp. Dette synliggjør enda en gang hvor viktig det er med kunnskap om taleflytvansker hos personalet i barnehager da det er nesten umulig å vite hvilke barn som kommer til å bli kvitt stammingen og hvilke barn som vil vedvare med stamming etter hvert som de blir eldre.

Når det gjelder forekomst av stamming i befolkningen, har man lenge tenkt et gjennomsnitt på ca. fem prosent. Yairi and Ambrose (2013) trekker derimot frem flere store studier gjort på 2000-tallet på forekomst og utbredelse og foreslår at denne fem prosent «standard» bør re-evalueres. De antyder at opp mot åtte prosent forekomst ikke bør utelukkes. Det er flere gutter enn jenter som stammer, forholdstallet varierer noe i litteraturen, men anses å ligge på omtrent 1:4.

I tidlig førskolealder kan man finne en ratio på 1:1 når det gjelder kjønn og stamming (Yairi & Ambrose, 2005).

2.5 Konsekvenser av stamming

For de fleste barn er det en stor følelsesmessig belastning å stamme. De kjenner gjerne på en usikkerhet, redsel eller skam forbundet med det å snakke. Dette igjen kan ifølge Høigård

(2006) tære sterkt på selvtilliten, og mange vil prøve å unngå situasjoner der de må snakke. Barnet selv virker som regel ikke bevisst på at det stammer. Ofte kommer stammingen når barnet er opphisset og har mye å fortelle. Det er typisk for stammingen at den varierer sterk hos en og samme person. Dette forvirrer ofte foreldre, barnehagelærere og lærere hvis de ikke er klar over at stor variasjon er det normale. Det kan virke som stammingen hos barn er sterkest når de voksne har dårligst tid.

Noen klinikere hevder at barn helt ned i to-årsalderen er bevisst på sin stamming og kan uttrykke frustrasjon og overraskelse når ord setter seg fast (Jelcic Jaksic & Jaksic, 2012).

De fleste barn i så ung alder vil derimot være uanfektet av egen stamming, og lekekamerater reagerer sjelden (Guitar, 2014).

Ikke bare barnet, men også foreldrene kan bli påvirket av et barns stamming. Foreldre beskriver mange følelser forbundet med å ha et barn som stammer. Noen føler seg engstelig, bekymret, frustrert, hjelpeløs, overveldet eller skyldig affektive reaksjoner, noe som er typisk for foreldre som har barn med vanskeligheter (Kelman & Nicholas, 2008; Langevin, Packman, & Onslow, 2010; Plexico & Burrus, 2012). Det er bevis på at å ha et barn med utviklingsforstyrrelser som inkluderer kommunikasjonsforstyrrelser kan påvirke foreldrenes velvære. Selv om det ikke har vært en studie som vurderer livskvalitet hos foreldre til barn som stammer, er det klart at å ha et barn som stammer kan være en utfordrende opplevelse som krever økt oppmerksomhet, innsats og tålmodighet (Plexico & Burrus, 2012). Foreldre kan finne lidelsen vanskelig å takle på grunn av sin høye variasjon vedvarende natur og økende kompleksitet over tid (Millard & Davis, 2016).

2.6 Behandling av stamming

Ulike behandlingsopplegg for små barn som stammer, både indirekte og direkte, har sprunget ut fra ulike teorier om årsaker til begynnende stamming (Yairi & Seery, 2015).

I følge Donaghy and Smith (2016) er det mest effektive valget av tidlig stammebehandling, levert av foreldrene mens klinikerne har en rolle som tilretteleggere. De deler stammebehandling for førskolebarn hovedsakelig i to kategorier; direkte behandling og multifaktoriell behandling. Den direkte behandlingen fokuserer på eliminering av stamming og å opprettholde en stammefri tale. Lidcombe Program er en av de mest undersøkte behandlingene for tidlig stamming (Guitar et al., 2015). Den multifaktorielle behandlingen

fokuserer på å endre foreldrenes atferd og familierutiner. Den er ofte referert til som indirekte, fordi behandlingsmålene retter seg ikke direkte mot stammeatferden (Donaghy & Smith, 2016).

Direkte behandling finner sted når barnet er den umiddelbare mottaker av behandlingen (Guitar, 2014). Indirekte behandling involverer personer som står barnet nært (foreldre, andre familiemedlemmer eller barnehagelærer). Disse er de primære mottakere av behandling og veiledning. Tanken bak denne behandlingsformen er at hvis emosjonelt velvære, holdninger og atferd forbedres hos nærpersoner, kan dette ha en positiv effekt på barnets tale. Guitar (2014) refererer til en integrert tilnærming som mest hensiktsmessig i førskolealder. Det vil si en mer fleksibel og individuell tilpasset behandling. De yngste barna har som regel mest utbytte av indirekte behandling av foreldre i sine naturlige omgivelser. Han fraråder å sette inn direkte behandling i aldersgruppen to-tre år, da så små barn gjerne har stammet mindre enn et år, og det er en mulighet for naturlig tilbakegang av stammingen.

Ved The Michael Palin Centre For Stammering Children i London har de utviklet et behandlingsprogram som heter «Palin Parent-Child Interaction Therapy» (PCI) (Kelman & Nicholas, 2008). Det er beregnet for barn opp til 7 år. Programmet er kombinert med både indirekte og direkte behandling. Foreldrene har en sentral rolle i behandlingen som foregår delvis på sentret og delvis hjemme. Behandlingen innebærer både veiledning og terapi. Etter endt behandling er en del barn blitt kvitt stammingen sin. PCI godtar dessuten at noen barn fortsatt har litt stamming, så lenge den er mild og foreldrene ikke er bekymret over den (Kelman & Nicholas, 2008).

«The Lidcombe program» (LP) er et annet behandlingsprogram for tidlig stamming hos barn under seks år. Det er utviklet i Sydney, Australia av Mark Onslow og kolleger (Onslow, O' Brian, & Harrison, 1997). Programmet har en direkte behandlingsform med at det er foreldrene som gjør all treningen hjemme i barnets naturlige språkmiljø, og de mottar regelmessig veiledning fra logoped. Målet med denne behandlingen er at barnet skal bli helt stammefri og at dette vedvarer over lengre tid (Jelcic Jaksic & Jaksic, 2012).

Sett i et historisk lys var direkte stammebehandlingsmetoder mest utbredt tidlig på 1900-tallet. Den moderne æra for forskning og behandling av stamming begynte rundt 1925 med etablering av studiet i taleforstyrrelser ved universitetet i Iowa (Prins & Ingham, 2009). Et skifte mot mer indirekte behandlingsformer inntraff på begynnelsen av 1940-tallet og på midten av 1970-årene vokste det frem en fornyet interesse rundt direkte behandlingsformer

for små barn som stammer (W. Johnson, 1933; Van Riper, 1990). I løpet av de siste to tiår har forskning på dette feltet økt betraktelig, selv om det rapporteres om få store, kontrollerte kliniske studier (Månsson, 2000; Onslow & O' Brian, 2013). Studier har også vist at stammingen, fremfor å forsterkes, faktisk kan reduseres ved å gjøre barnet oppmerksom på den (Yairi & Seery, 2015).

I tilfeller med førskolebarn som stammer, er den første utfordringen for klinikere å bestemme den optimale tiden for å starte behandling med tanke på sannsynligheten for naturlig gjenoppretting (Donaghy & Smith, 2016). Selv om stammefrekvens, alvorlighetsgrad og typologi, tid siden oppstart, slektshistorie, påvirkning på barnets evne til å kommunisere og barnets nivå av frustrasjon eller angst av stammingen blir vurdert under evalueringsprosessen, er ingen faktorer blitt bevisst som uformelle eller prediktive. Imidlertid er alle disse faktorene blitt kalt potensielle markører av vedvarende stamming (Yairi & Ambrose, 2005). Til nå er alvorlighetsgraden før behandling den eneste kjente faktoren av behandlingsvarighet (Jones, Onslow, Harrison, & Packman, 2000). Forskere på stammebehandling er ofte delt om hvilke komponenter av stammebehandlingen som aktivt reduserer stamming i den pediatriske befolkningen (Onslow & Millard, 2012). For eksempel betraktes Lidcombe Program som svært effektivt, men det er ikke kjent hvilke komponenter av denne behandlingen som reduserer stammingen

Harris, Onslow, Packman, Harrison, and Menzies (2002) sammenligner barn med stamming som fikk behandling med Lidcombe Program og barn med stamming som ikke fikk noe form for behandling. Resultatene indikerte at barna som ble behandlet med Lidcombe reduserte stammingen signifikant mot de barna som ikke fikk behandling. Selv om differansen ikke var stor, var det en demonstrasjon at Lidcombe reduserte stamming mer enn naturlig bedring. Jones et al. (2005) utførte også en tilsvarende stor studie og funnene demonstrerte igjen at effekten av Lidcombe behandling var større enn naturlig bedring alene.

Det er sterke bevis på effekten av Lidcombe, men det er også beviser på at annen behandling kan lede til gode resultater (Guitar et al., 2015). Alvorlighetsgraden av stamming før behandling er en moderat god forutsigelse av behandlingsvarighet (Harris et al., 2002; Jones et al., 2005).

Guitar et al. (2015) trekker også frem at foreldre til barn med mye stamming bør rådes om at behandling kan ta lengre tid enn gjennomsnittet, men at det langsiktige utfallet sannsynligvis vil være bra. Jenter ser ut til å ha oppnådd bedre langsiktige utfall enn gutter i denne studien,

en viktig faktor som bør vurderes under vedlikeholdsbehandling etter at opprinnelig flyt er oppnådd. Hvis dette funnet oppstår i fremtidige studier, bør kanskje gutter overvåkes nøye i løpet av året etter ferdigstillelse av trinn en i Lidcombe Program.

For å oppdage barn som stammer er logopeder avhengig av gode, observante barnehagelærere som tar kontakt når et barn har brudd i talen. De er også avhengige av observante foreldre for at stammingen skal oppdages og behandles (Guitar, 2014). Hvis et barn begynner å stamme, må barnehagelæreren umiddelbart ta kontakt med logoped. Jo lengre et barn har stammet, desto mindre sjanse er det for at den vil forsvinne uten behandling (Asmervik, Ogden, & Rygvold, 1999).

3.0 Metode

3.1 Kvalitativ tilnærming

Design kan sies å være en overliggende plan for gjennomføring. Johannessen, Christoffersen, and Tufte (2016) omtaler forskningsdesign som alt som knytter seg til en undersøkelse. Det må tas stilling til hva og hvem som skal undersøkes, og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres.

Jeg ønsker med dette prosjektet å undersøke hvordan barnehagelærere beskriver sin erfaring med taleflytvansker hos barn. Dette er et tema jeg har begrensede kunnskaper om, og det vil bli nødvendig å fordype seg i emnet for å få en bedre forståelse. Jeg har valgt å bruke en kvalitativ tilnærming til oppgaven med tilhørende beskrivelse av fremgangsmåten min. Denne tilnærmingen har jeg valgt fordi jeg søker å få frem erfaringer og forståelsen av fenomenene stamming og naturlig ikke-flyt hos mine informanter. Jeg ønsker også å komme mest mulig i dybden av fenomenene og tenker at en kvalitativ tilnærming gjør at jeg kan komme nært innpå mine informanter

I følge Johannessen et al. (2016) er kvalitativ metode særlig hensiktsmessig når vi skal undersøke fenomener som vi ikke kjenner særlig godt. Kvalitativ tilnærming anbefales også overfor fenomener som det er forsket lite på, og når vi undersøker fenomener vi ønsker å forstå mer fylldigere.

Jeg valgte i alle intervjuene å møte informantene mine ansikt til ansikt for å få den nødvendige nærheten og sikre at vi hadde en best mulig felles forståelse av hva tema handlet om. Olsson, Sörensen, and Bureid (2003) kommer også nærmere inn på nærhet til undersøkelsesproblemet – eller et innenifra-perspektiv. Her må det være nærhet og en åpen interaksjon mellom informant og meg som forsker. I kvalitative studier er det en forutsetning at vi gjennom språket kan ta del av hverandres indre verdener og derigjennom tolke den informasjonen som fremkommer.

3.2 Fenomenologisk perspektiv

Som en del av den kvalitative tilnærmingen til oppgaven følger også en fenomenologisk forståelse. Fenomenene som jeg ønsker å se nærmere på er stamming og naturlig ikke-flyt og spesielt hos førskolebarn. Dette er fenomen jeg har begrenset kunnskap om, og som stiller krav om at jeg setter meg godt inn i teori som omhandler emnet. Som forsker må jeg være

kritisk til hva jeg leser og hvilken teori jeg støtter meg til. Jeg er også avhengig av å intervju de som jobber nærmest disse barna og som om mulig har førstehånds erfaringer.

Johannessen et al. (2016) omtaler fenomenologi ved at det er både en filosofi og en kvalitativ, metodisk tilnærming. Som kvalitativt design betyr en fenomenologisk tilnærming å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer gjennom forståelse av et fenomen.

I følge Olsson et al. (2003) retter den fenomenologiske tilnærmingen oppmerksomheten mot menneskelige fenomener. De trekker også frem menneskelige erfaringer innenfor fenomenologien. Ved å tolke fenomenenes mulige variasjoner innen rammen for menneskelig erfaring, kan vi komme fram til og beskrive deres kjerne eller virkelige natur.

3.3 Kvalitativt intervju som datakilde

I utgangspunktet er jeg ute etter å undersøke erfaringer barnehagelærere har med taleflytvansker hos barn. For å få en fyldigere forståelse av disse erfaringene har jeg vært åpen for å høre deres meninger og holdningene de har gitt uttrykk for. Etter mitt syn er det menneskers meninger og holdninger som er med på å danne et grunnlag for hvilke handlinger vi gjør, og hvilke erfaringer vi blir sittende igjen med.

I følge Johannessen et al. (2016) er gjerne kvalitative intervjuer den mest brukte måten å samle inn data på. Det er en fleksibel metode som vi kan bruke nesten overalt og som gjør det mulig å få fyldigere og detaljerte beskrivelser av det vi studerer. Som fersk forsker støtter jeg meg til dette og det styrker meg i troen på at metoden jeg har valgt vil være gjennomførbar for mitt prosjekt.

Johannessen et al. (2016, p. 145) stiller spørsmålet *Når egner intervjuer seg?* Intervjuer egner seg når forskeren har behov for å gi informantene større frihet til å uttrykke seg enn det et strukturert spørreskjema tillater. Menneskers erfaringer og oppfatninger kommer best fram når informanten kan være med på å bestemme hva som tas opp i intervjuet, men hvor du likevel har føringer gjennom spørsmålene dine. Det mest vanlige er å bruke en-til-en-intervjuer når vi ønsker fyldige og detaljerte beskrivelser av informanters forståelse, følelser, erfaringer, oppfatninger, meninger, holdninger og refleksjoner knyttet til et fenomen (Johannessen et al., 2016).

Jeg valgte å benytte et semistrukturert intervju med åpne spørsmål for å gi informantene mulighet til å formulere svarene med egne ord. Samtidig fikk jeg en viss struktur gjennom

intervjuguiden som bidro til å sikre at jeg kunne systematisere svarene i ettertid. Johannessen et al. (2016) beskriver et semistrukturert eller delvis strukturert intervju med at det har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt, mens spørsmål, temaer og rekkefølge kan variere. Intervjueren har mulighet til å bevege seg frem og tilbake.

3.3.1 Intervjuguide

Som støtte for meg selv og for å sikre at jeg har en rød tråd gjennom hele intervjuet, har jeg benyttet en intervjuguide. Det er ikke et spørreskjema, men heller en oversikt over temaer med generelle spørsmål som skal gjennomgås. Temaene vil vanligvis ha en bestemt rekkefølge, men kan endres dersom informanten bringer nye tema på banen. Delvis strukturerte intervjuer kan gi en god balanse mellom standardisering og fleksibilitet (Johannessen et al., 2016).

Jeg tenker at spørsmålene i intervjuguiden springer naturlig ut fra problemstillingen og forskerspørsmålene som jeg ønsker å belyse. Jeg så for meg at intervjuguiden måtte inneholde en form for innledning som presenterte prosjektet og meg som forsker. Videre måtte den ha en del spørsmål knyttet opp mot problemstillingen og forskerspørsmålene. Jeg hadde med både åpne spørsmål for å få frem hva hver enkelt informant tenkte, men også noen faste spørsmål som sikret at jeg fikk svar på de temaene jeg ønsket å komme innom under intervjuet. Jeg anså det også som naturlig å avslutte med en kort oppsummering av intervjuet med eventuelle avklaringer av misforståelser eller for å få med nye innspill som informanten hadde kommet på underveis (Intervjuguide vedlegg 4).

3.3.2 Prøveintervju

I forkant av intervjuene ønsket jeg å gjennomføre prøveintervju med en informant. Jeg ville derfor kontakte arbeidsgiverne for å søke om tillatelse til å kontakte informanter som kunne være aktuelle. Dette gjorde jeg av etiske hensyn, da jeg ønsket å bli oppfattet som en ærlig og pålitelig forsker. I følge Dalen (2011) må det i en kvalitativ undersøkelse alltid foretas prøveintervju. Dette for å teste ut hvordan intervjuguiden og opptaksutstyret fungerer. Jeg anså det som viktig med prøveintervju for å se om det burde komme frem nye tema jeg ikke hadde tenkt på i utgangspunktet. Jeg kunne også få sjekket om spørsmålene i intervjuguiden var forståelige for informanten og om de ga svar på det jeg ønsket svar på. Kanskje måtte jeg utfylle med flere spørsmål. Prøveintervju er også en prøve på hvor lang tid intervjuet tar og

om opptaksutstyret virker som det skal. Ved å lytte til prøveintervjuet i etterkant kunne jeg sjekke at lyd kvaliteten var god, noe som ville vise seg å være viktig når jeg skulle starte transkribering av intervjuene. Jeg ville også hørt hvordan jeg som intervjuer fremsto med tanke på taletempo, pauser og formuleringer. Thagaard (2009) påpeker at det kan være nyttig å lytte til opptak av intervju man selv har foretatt. Dette for å høre hvordan man fremstår i rollen som intervjuer.

Johannessen et al. (2016) bekrefter fremgangsmåten min med anbefaling om å gjennomføre testintervju før selve intervjuene. Da får vi anledning til å prøve ut intervjusituasjonen, og hvordan vi skal håndtere ulike svar samt se nærmere på om den tekniske innretningen egner seg for å få svar på spørsmålene.

I samråd med veileder bestemte jeg meg for ikke å kalle det første intervjuet for prøveintervju. Jeg hadde fått fire informanter som tilfredsstilte kriteriene mine, så jeg tenkte at dersom det første intervjuet i ettertid skulle vise seg å bli dårlig kunne jeg heller kalle det prøveintervju. Det ville uansett etter det første intervjuet være behov for små justeringer. Jeg hadde på forhånd satt meg godt inn i lydopptakeren og hadde prøvelest inn en tekst for å høre på lyd kvalitet og hvordan jeg selv snakket. Disse erfaringene tok jeg med meg inn i det første intervjuet, som viste seg å bli et veldig godt intervju. Ved å gjøre dette valget, hadde jeg nå fire intervjuer som dannet grunnlag for videre arbeid med transkripsjon og analyse.

3.3.3 Utvalgskriterier

I min oppgave er jeg ute etter erfaringer fra barnehagelærere som yrkesgruppe. Jeg har valgt å avgrense prosjektet til kun å ta for seg erfaringer i forhold til taleflytvansker. For å sikre at jeg fikk tak i informanter som kunne svare på problemstillingen, måtte jeg ha noen kriterier i utvelgelsen. Jeg valgte å benytte meg av det Johannessen et al. (2016) omtaler som kriteriebasert utvelgelse. Her velger vi de informantene som oppfyller spesielle kriterier. Vi kan for eksempel bestemme at to kriterier må være tilstede. Mine kriterier for å finne informanter var: (1) Informantene måtte ha en bestått førskole-/barnehagelærer utdanning og jobbe som dette under intervjuperioden. (2) De måtte også ha hatt eller ha for tiden barn med taleflytvansker i barnehagen. Ved å benytte denne fremgangsmåten følte jeg meg nokså sikker på at jeg ville få svar som kunne knyttes direkte opp mot problemstillingen og forskerspørsmålene. Jeg kom frem til at tre-fem informanter ville være noe jeg vurderte som gjennomførbart.

3.3.4 Presentasjon av informantene

Til sammen sendte jeg ut mellom 50-60 forespørsler til barnehager i 6 ulike kommuner. 8 barnehager meldte sin interesse med opptil flere interesserte barnehagelærere i hver barnehage. Jeg endte til slutt opp med 4 informanter, alle kvinner og fra ulike kommuner innenfor et gitt geografisk område. Jeg har valgt å gi informantene mine fiktive navn, jeg tenker det gjør presentasjonen mer leservennlig og virkelig. De fiktive navnene er: Anne, Bente, Caroline og Dorte.

Informantene er alle i alderen 45-55 år og de har alle sammen jobbet lenge i barnehage. Alle er utdannet i perioden fra 1984-1996 og har grunnutdanning som førskolelærer (barnehagelærer).

Anne har jobbet i 22 år som barnehagelærer. Bente har 33 års erfaring som barnehagelærer og spesialpedagog. Caroline er den med kortest erfaring, hun har jobbet 19 år som barnehagelærer. Dorte har 20 års erfaring som barnehagelærer og styrer.

Når det gjelder tilleggsutdanning, har alle informantene tatt ulike fag. Anne forteller om påfyll i form av pedagogisk veiledning, fordypning i småbarnspedagogikk og spesialpedagogikk, hvor hun tok fordypning i atferdsvansker. Bente er også spesialpedagog, men nevner ikke noen konkret tilleggsutdanning. Hun forteller at hun har noe som heter overgang barnehage-skole. Caroline har tatt en halvårsenhet med spesialpedagogikk forteller hun, samt at hun har tatt Reggio Emilio utdanningen. Dorte er den eneste av informantene som ikke har spesialpedagogikk som tilleggsutdanning. Hun forteller at hun har en halvårsenhet i musikk og at hun vel har gått «praksisens skole» etter det.

3.3.5 Datainnsamling

Intervjuene ble gjennomført i tidsrommet september 2017. Jeg valgte å dra til alle informantene for å gjøre intervjuene der hvor de jobbet, da dette var noe informantene selv ønsket. Intervjuene hadde en gjennomsnittlig varighet på 22 min. Det lengste intervjuet varte i 29 minutter og det korteste i 18 minutter. Intervjuene ble tatt opp på diktafon og jeg gjorde også notater underveis. På forhånd hadde jeg utarbeidet en intervjuguide for å holde struktur i intervjuet, men jeg åpnet for at informantene kunne fortelle litt åpent om sine erfaringer og tanker først.

3.4 Transkripsjon, analyse og fortolkning

3.4.1 Transkripsjon

Under intervjuene benyttet jeg lydopptaker med opptaksfunksjon. Det var avgjørende for at jeg skulle ha alt datamaterialet tilgjengelig når jeg startet transkripsjonen. Dette var helt nytt for meg med fokus på å få frem meningene så godt som mulig i det skrevne materialet. I følge Brinkmann, Tanggaard, and Hansen (2012) finnes det noen gode råd for nybegynnerintervjuere. Det er anbefalt å bruke en helt enkel transkripsjonsstrategi hvor det avgjørende er å fastholde meningsinnholdet i det sagte. Det er videre en god ide å transkribere lyd materialet relativt kort tid etter intervjuet. Da husker man noenlunde klart hva som ble sagt, og ved å transkribere selv blir man godt kjent med materialet.

Jeg har gjennomført alle intervjuene selv sammen med transkriberingen, og jeg har brukt en del tid til på det. Jeg opplevde at transkriberingen av de første intervjuene var verst, men at det gikk greiere og greiere. Jeg valgte å bruke god tid, og jeg gikk ofte tilbake for å høre opptaket flere ganger for å være sikker på at jeg fikk med meg alt.

3.4.2 Dataanalyse

I analysen av datamaterialet så jeg for meg at det kunne være lurt å sortere materialet for å få en struktur og oversikt. Jeg tenkte på forhånd at koding av tekst materialet kunne være et greit redskap i denne prosessen. I følge Brinkmann et al. (2012) anbefales det bruk av koding, da det kan være med på å skape overblikk i arbeidet. Koder er følgelig nøkkelord som brukes på tekstsegmenter for å identifisere dem senere og eventuelt sammenligne, kontrastere og telle opp hvor framtrødende noe er.

Jeg startet kodingen av intervjuene med å lese gjennom hvert enkelt intervju og notere ned hvilke tanker jeg fikk og hva intervjuet handlet om. Deretter leste jeg det første intervjuet på nytt og trakk ut alle utsagn som var relevante for tema mitt. Alle utsagnene ble ordnet etter tema og kategorier. Jeg gikk så videre til intervju nummer to og plasserte relevante utsagn herfra i de tema og kategoriene jeg allerede hadde. Dersom det dukket opp nye tema eller kategorier, førte jeg disse på. Tredje og fjerde intervju ble gjort på samme måte.

Faren ved å lete etter tema/kategorier satt opp på forhånd, er at jeg bare leter etter det jeg selv tror er tilfelle, altså min egen forforståelse. Da vil jeg stå i fare for å ende opp med en uferdig analyse.

Etter hvert som jeg jobbet meg gjennom intervjuene, ble det klart at noen tema og kategorier gjenspeilet seg hos alle informantene. Dette var *utdanning, arbeidserfaring og kunnskaper om taleflyt, samarbeide med foreldre og faglige instanser og betydningen av gode rollemodeller*.

Jeg vil i senere kapittel komme nærmere inn på hvert enkelt tema og drøfte det nærmere gjennom utsagn fra informantene.

I følge Silverman (2006) er det å anbefale ved analyse at den som har samlet inn dataene, også bør analysere og tolke dem, fordi teorier, hypoteser og forskerens forforståelse er viktige utgangspunkt for dataanalysen. Kvalitative data kommer frem gjennom beskrivelser og ved å holde seg tett til datamaterialet. Her skal være liten grad av tolkning. I forhold til analysen kan vi bruke kategorisering systematisk og konsekvent på hele datamaterialet. Kategoriene fungerer på samme måte som overskrifter i en bok. Her kan det brukes koding, der man ender opp med flere kategorier som kan brukes på samme tekst, og på flere nivåer med såkalte underkategorier (Johannessen et al., 2016). Jeg tenkte at det kunne nok være mange måter å gjennomføre analysen på, men at koding måtte være den beste måte for å skape struktur og sammenheng. Analysen er avhengig av det datamaterialet jeg fikk og størrelsen på det. Her tenkte jeg at mest mulig datamaterialet ville gi en bedre analyse, så jeg la en god del arbeid i å kode transkripsjonsnotatene mine. Strukturen og spørsmålene i intervjuguiden gav gode føringer for den overliggende strukturen i analysen (Johannessen et al., 2016, p. 161).

3.4.3 Fortolkning

Fortolkning handler følgelig om å få tak i mening som ikke foreligger umiddelbart. Det er vanlig å ta utgangspunkt i teori på det området man forsker på, og se på funnene opp mot relevant teori. Som forsker har jeg forsøkt å forstå og forklare funnene fra analysen. Når dataene nå er tolket, bør jeg så langt som mulig ha oppnådd formålet med undersøkelsen (Johannessen et al., 2016).

Olsson et al. (2003) hevder at hensikten med et hermeneutisk forskningsperspektiv er å fange opp opplevelser samt uttrykke, fortolke og forstå sammenhenger og muligheten til å forklare. I forbindelse med analysen av kvalitative intervjuer er det vanlig å først lese gjennom hele

intervjuet for å skaffe seg en helhetsvurdering. Jeg valgte å følge denne måten og deretter gikk jeg videre til visse temaer eller bestemte uttrykk for å prøve å få tak i meningen i dem. Så vendte jeg tilbake til delene for å se hvordan de passet inn i denne helheten. Jeg ønsket å se resultatene i lys av min forforståelse. Innenfor den hermeneutiske tradisjonen benevnes det for den hermeneutiske sirkel eller spiral.

3.5 Validitet

Johannessen et al. (2016) oversetter validitet med gyldighet, og kaller det begrepsvaliditet. Denne handler igjen om relasjonen mellom det generelle, undersøkte fenomenet og de konkrete, tilhørende data.

En ting som jeg anser er med på å sikre gyldigheten til prosjektet er at jeg har gjennomført alle intervjuene og har stått for transkriberingen selv. Ved at jeg brukte lydopptak fikk jeg mulighet til å gå tilbake å lytte gjennom intervjuene flere ganger, også etter at transkriberingen var fullført. Aktuell teori som jeg har benyttet meg av og knyttet opp mot analysen, vil også kunne bidra til å styrke validiteten. Operasjonaliseringen er med å sikre validitet i oppgaven. Jeg tenker da på sammenhengen med en problemstilling som gir utgangspunkt for forskerspørsmål, som igjen danner grunnlaget for intervjuguiden.

3.6 Reliabilitet

Et annet ord for reliabilitet er pålitelighet. I følge Johannessen et al. (2016) knytter pålitelighet seg til nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, den måten de samles inn på og hvordan de bearbeides.

Jeg har valgt å bruke lydopptaker under intervjuene for å sikre meg informasjon i intervjuene. På forhånd hadde jeg tenkt på om jeg skulle bruke to opptakere, for å sikre meg at ikke noe ble borte dersom den ene sluttet å virke. Jeg kom frem til at sannsynligheten for dette var lav da jeg kjøpte en helt ny diktafon til dette formålet. Den virket godt gjennom hele prosessen. Under intervjuene var jeg bevisst på at jeg stilte åpne spørsmål som i minst mulig grad kunne være påvirket av mine holdninger.

3.7 Generalisering

Resultatene fra en så liten intervjuundersøkelse som dette kan ikke generaliseres til å gjelde for hele gruppen barnehagelærere. Derimot er det gjeldene for de som jeg har intervjuet. Det kan gi et bilde på hvordan erfaringene til mine informanter er og sammen med ytterligere forskning vil den bidra til å øke våre kunnskaper på området.

I følge Johannessen et al. (2016) snakker vi ved kvalitative undersøkelser om overføring av kunnskap i stedet for generalisering, fordi det siste gir assosiasjoner til statistisk generalisering og kvantitative studier. Overførbarheten til en undersøkelse dreier seg om hvorvidt vi lykkes med å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige på andre områder enn det som vi studerer.

3.8 Noen etiske hensyn

Som forsker har jeg forholdt meg til noen etiske hensyn og betraktninger gjennom hele forskningsprosessen. I Norge har Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) utarbeidet forskningsetiske retningslinjer, som blant annet skal ivareta etiske krav i forholdet mellom forskeren og forskningsdeltakerne. Jeg har meldt prosjektet inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD)(Vedlegg 1). Til de informantene som tok kontakt og var interesserte, sendte jeg et informasjonsskriv (vedlegg 2) som presenterte meg som forsker, hva prosjektet omhandlet og en forespørsel om å delta i undersøkelsen. For å sikre anonymitet hos informantene kontaktet jeg kun de informantene som jeg valgte ut til å være med. Disse informantene mottok et mer fyldig informasjonsskriv om prosjektet og de mottok også intervjuguiden. Dette var for å gi dem anledning til å se over spørsmålene jeg kom til å stille, og for å vise at de kunne trekke seg dersom de så at dette ikke var noe de kunne svare på. Ved intervjuets start delte jeg ut og ba informantene signere en samtykkeerklæring for deltagelse i undersøkelsen. Samtykkeerklæringen sa noe om hvilke rettigheter de hadde og hvilke muligheter de hadde for å kunne trekke seg (vedlegg 3).

Da jeg ønsket å intervju barnehagelærere, sendte jeg en søknad til arbeidsgiver som i dette tilfellet var leder/styrer i barnehagen med spørsmål om tillatelse for gjennomføring av intervju med de ansatte.

Omfanget på prosjektet har strukket seg over en relativt kort periode, hvor jeg så meg nødt til å være realistisk og tenke på arbeidsmengden i forhold til gjennomføring, transkribering og analyse av intervjuene. Som ny forsker måtte jeg nok beregne god tid til prosessen.

4.0 Resultater

Jeg vil i dette kapitlet oppsummere alle intervjuene jeg har gjort og jeg vil presentere resultatene gjennom å bruke utsagn fra informantene. Under arbeidet med analysen kom det frem en del hovedpunkter som gikk igjen i intervjuene og som har betydning for det tema jeg skriver om. Punktene var utdanning, arbeidserfaring og kunnskaper om taleflyt, samarbeid med foreldre og andre faglige instanser og viktigheten med gode rollemodeller overfor barn. I tillegg var det en del andre fellestrekk som er viktig å nevne. Jeg har valgt å presentere funnene samlet omkring de ulike punktene for å gjøre det på en systematisk-metodisk måte.

Alle intervjuene er gjort om til bokmål med hensyn til informantenes anonymitet. I sitatene som er gjengitt fra intervjuene har jeg valgt å bruke (...) for å synliggjøre at informanten gjør en kort pause før hun fortsetter å fortelle. Jeg har også brukt [...] for å vise hvor jeg har utelatt deler av utsagnet som ikke var relevant.

4.1 Utdanning

Alle informantene forteller om lang erfaring i arbeidslivet. Tre av informantene forteller om tilleggsutdanning innenfor spesialpedagogikk og en informant jobber som styrer.

Alle, bortsett fra Dorte, har jobbet i samme barnehage fra de var ferdigutdannet og frem til i dag. Anne har bare jobbet på småbarnsavdeling og begrunner med at hun synes det er en utrolig spennende aldersgruppe. Hun forteller også at hun i kraft av sin videreutdanning i spesialpedagogikk, blir brukt litt rundt på huset hvis det skulle være noe på de andre avdelingene. Bente forteller at hun nå jobber som spesialpedagog i barnehagen, og har ansvar for oppfølging av barn i språkgrupper. Hun har jobbet litt overalt innenfor barnehagen før dette. Hun har dessuten de siste 15-20 årene hatt en halv stilling ved familietjenesten.

Caroline har erfaring fra begge typer avdeling. Hun jobbet først syv år på småbarnsavdeling og har de siste årene vært på storavdeling. Dorte er utover det å være førskolelærer også styrer i barnehage, noe hun har vært de siste 20 årene. Hun har jobbet mest i en liten barnehage hvor hun også har vært en del på avdeling. Hun har ifølge henne selv jobbet mye direkte mot unger på avdeling og har jobbet mest med blandet barnegruppe fra ett-seks år. Det siste halvannet året har hun hatt ren administrativ stilling som styrer i en fler-avdelings barnehage.

På bakgrunn av min egen erfaring fra da jeg tok førskolelærerutdanning på 2000-tallet, var jeg nysgjerrig på hva informantene mente de hadde lært om taleflyt på grunnutdanningen. Alle fire informantene har, uavhengig av hverandre, svart nokså samstemt på disse spørsmålene.

De innleder alle sammen med at de er så gamle og at det er vanskelig å huske tilbake til utdanningen. Anne beskriver sin erfaring slik:

«Eh, i grunnutdanningen? Det husker jeg faktisk ikke om det var slik at vi gikk inn på taleflytvansker. Vi hadde jo språk, men om vi var inne akkurat på stamming, det husker jeg faktisk ikke.»

Bente sier om sin erfaring:

«Det husker jeg ikke, det er jo 33 år siden. Men jeg regner jo med (...) jeg gikk jo på Dronning Maud. Og jo, vi gikk jo selvfølgelig gjennom det, det er jo ikke slik (...) du fikk jo aldri fordypet deg i noen ting egentlig.»

I likhet med både Anne og Bente synes Caroline det er vanskelig å huske tilbake til utdanningen:

«Eh, så gammel som jeg er (...) det kan jeg ikke huske. Men jeg tror jo det var (...) altså det var jo slike små kapitler ikke sant. Og det var jo et som hadde med språk å gjøre, men det er jo veldig overfladisk.»

Dorte svarer nokså kort på dette spørsmålet:

«Det er jo så mange år siden, så det spørres om jeg husker det. Nei vet du, det tror jeg ikke. Ikke som jeg klarer å huske at vi hadde noe sånt spesielt.»

4.2 Småbarnsstotring ser vi ofte, men stamming er man sjeldent borti

Når jeg spør hvilke erfaringer informantene har med normal ikke-flyt/småbarnsstotring eller stamming, kommer de med flere ulike erfaringer. Alle viser seg å ha flere erfaringer, men det skiller litt på hvilke områder informantene trekker frem når de blir spurt.

Anne trekker først og fremst småbarnsstotringen i sine erfaringer og innrømmer at stamming har hun mindre erfaring med:

«Ja, eh altså på, i hvert fall på småbarnsavdeling med min erfaring, så er det jo kanskje mer denne her småbarnsstotringen som man er borti.»

Hun forteller også om alderen på småbarnsavdelingen hvor det skjer så utrolig mye med både kropp og kommunikasjon hos ungene, slik at det er ofte en periode med en del småbarnsstotring da. Denne sier hun går over når språket får modnes mer, og at småbarnsstotring har de årlig på avdelingen. Anne har lagt merke til at de har hatt unger som har økt volumet på stemmen i perioder med småbarnsstotring. For henne virker det som dem gjør det for å få lettere ut det de vil si. Det er akkurat som om det sitter litt fast og at de gjør det for å komme i gang forteller hun. Når det kommer til stamming forteller hun at hun ikke har kjempemasse erfaring med dette. Hun trekker frem at det er ikke ofte de har hatt unger som stammet i løpet av hennes 22 års fartstid i barnehagen. Så stamming forteller hun er det sjeldent hun har vært borti, eller er borti.

Senere i intervjuet føler Anne at hun har gitt meg lite i forhold til det med stamming og i den forbindelse kommer hun med en innskyttelse:

«Men altså unger på min vei i barnehagen har jeg som sagt ikke vært borti.»

Bente trekker ikke frem noen konkrete eksempler på sin erfaring med småbarnsstotring, men hun forteller at når barnet kommer på småbarnsavdelingen og språket begynner å komme, så blir det ofte at det kan gå litt i ball. Hun er opptatt av at det er noe normalt som gjerne forsvinner av seg selv:

«Stotringen er (...) kan jo være (...) den ser jeg flere av. Men den går jo over.»

I forhold til stamming er Bente klar på at det er en stund siden hun opplevde i barnehagen:

«Altså akkurat dette her med stamming er jo en egen sak kan du si. Det er jo ganske sjeldent.»

Caroline forteller at hun har møtt veldig få barn som har hatt alvorlig stamming. Hun forteller at de ungene hun har vært borti har stort sett vært barn som har kommet over det, som har stotret litt i starten eller hatt det veldig travelt når de skulle fortelle. Om sine erfaringer sier hun:

«Og så har jeg jobbet mye med unger generelt da, og der jeg har jobbet med stotring og stamming mest.»

Videre forteller Caroline at det som er genetisk, det er jo litt sånn at det ligger jo der, så da får man bare gjøre det beste ut av det. Hun forteller at det er interessant hva stamming og småbarnsstotring kan henge sammen med. Noe er vel medfødt og forskning sier at tidlig innsats er viktig sier hun. Hun forteller at noen ganger kan det jo bare forsvinne av seg selv, og ofte kan det være at man ser at dem stresser litt når dem holder på å skal lære seg å prate. I forhold til stamming som ikke fester seg trekker hun frem det psykiske i det og troen på seg selv. Hun forteller at det er en vanskelig balansegang når man ikke vet marginene. Caroline stiller også spørsmål om unger som blir spesielt stresset av å ikke få uttrykke seg og har veldig mye på hjertet, om de ligger mer i faresonen enn de som er utrolig rolige.

Dorte trekker frem sine erfaringer med stamming:

«Ja jeg har jo opplevd barn som stammer i barnehagen, men egentlig veldig sjeldent i alle de årene jeg har jobbet.»

Hun forteller at hun tror hun bare har opplevd ett barn som ble henvist, fikk oppfølging og gikk til logoped. Når hun tenker på at hun har jobbet så mange år i barnehage, forteller hun at det er bare en liten prosent av unger som hun har opplevd hadde store taleflytvansker. Hun forteller om de som stopper på ord og leter veldig etter ord når dem prater, egentlig uten at hun vil si det er stamming. Hun sier også at av alle ungene hun har opplevd med småbarnsstotring eller stamming, har alle vært gutter.

Dorte forteller videre at ut fra hennes erfaring er småbarnsstotring nok er mer vanlig. Hun forteller om ei som satt uti garderoben en dag og skulle fortelle noe, og hun stammet ikke altså, men hvor hun lette og hvor hun prøvde. Det var så mye som skulle ut, forklarer Dorte, så du vet ikke helt hvordan ende det skal bli liksom. Det er ikke enkelt dette sier hun, når man tenker på hvorfor noen får det til og noen ikke får det til, så er det ganske avansert egentlig.

Dorte trekker frem at det er en utfordring hvilken type ungene er i seg selv. Hun har opplevd noen unger som har taleflytvansker og som på en måte er så lite selvhøytidelige at de bare prater i vei likevel, og egentlig prater masse selv om de både stotrer og mangler lyder og alt. Men de er liksom så selvdrevende sier hun, og bruker bare energi og leter etter andre ord hvis det blir vanskelig å si. Mens andre igjen velger liksom å bli helt stille. Hun synes dette er den største utfordringen for de voksne i barnehagen, hvordan de lokker barna til å bruke språket da.

4.3 Når behovet for ekstra kunnskap melder seg

Informantene forteller om behov for å innhente ekstra kunnskap i forhold til småbarnsstotring og stamming. Anne forteller om sin kunnskap at hun har den i form av det hun hadde på spesialpedagogikk og at hun har lest seg opp når det har vært situasjoner hun ikke har vært borti før. Videre forteller hun hvordan hun skiller mellom de to begrepene:

«(...) altså småbarnsstotringen er jo noe som på en måte er litt mer sånn tids (...) altså det på en måte skal gå over. Og gjør det ikke det, så er det jo kanskje mer tydelig at her står vi overfor en unge som kanskje stammer.»

Caroline beskriver stamming, som hun sier er et stort område, på denne måten:

«Det er alt i fra at flyten går litt hakkete, stopper opp og går litt unmusikalsk og at du leter etter ord og (...).»

I forhold til kunnskaper forteller hun at hun har en i familien og at hun derfor har lest seg om på emnet. Hun sier også at hun leser seg opp dersom hun får unger i barnehagen som krever det. Hun forteller at hun synes ikke spesialpedagogikkutdanningen omfattet så mye stamming og at hun er heldig som har en spesialpedagog på huset som kan brukes før de eventuelt henviser til pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). I forhold til småbarnsstotring og stamming synes hun de er lettest å oppdage og gjøre tiltak sånn i det små. Hun sier det er ikke noe å lage hysteri om, men om det fester seg må man jo ta kontakt med PPT. Hun forteller at den andre biten er vanskeligere å oppdage og at den er mer vag. Her omtaler hun den som den taleflyten som ikke er småbarnsstotring eller stamming. Hun tror ikke den blir oppdaget så lett i barnehagen.

Dorte forteller at når hun har unger med språkvansker så leser hun seg opp på det. Kunnskap ellers forteller hun at hun har fått fra kurs og ulike satsningsområder på språk i kommunen i løpet av årene.

Bente forteller at hun har tilegnet seg kunnskap ved å ha satt seg inn i problematikk hun har møtt. Hun forteller også at hun er rask til å ringe PPT for å få hjelp der. Å få litt eksperthjelp i forhold til om det er småbarnsstotring eller stamming synes hun er veldig lurt, for da kan de slappe mer av. Hun tror hun har fått ekstra kunnskaper i og med at hun har så god kontakt med logopedene på PPT siden de har jobbet sammen tidligere. Bente forteller ikke så mye om småbarnsstotring, men sier følgende om stamming:

«Altså akkurat dette her med stamming er jo en egen sak kan du si.»

4.4 Mistanke om taleflyt

Anne forteller at hun synes det er viktig å observere barn og at de i barnehagen har en observasjonsperm hvor de noterer opp første gang de hører en unge stotre og hvor de skriver ned progresjonen videre. Hun forteller at det er ofte i den alderen på småbarnsavdeling at kanskje stamming starter, så det er viktig å ha øyne og ører åpne for om det er småbarnsstotring eller en forløper til stamming. Hun sier at de er observante på når ungene begynner med denne småbarnsstotringen, og om det er i starten av ord eller om det er ting i tillegg. Hun forteller de har ei på avdelingen nå som stotrer, men hun har en del mimikk og blinking i tillegg som gjør at Anne kjenner at her må dem være ekstra på vakt for om det kan være begynnende stamming. Anne forteller at hun synes det er vanskelig å vite hva som er hva. Hun nevner en regel med at dersom det er i begynnelsen av ord eller i ordene, at det da kan være mer tegn på stamming enn at det bare er i begynnelsen av ord. Hun forteller at hun vet jo at det er så så mange prosent som stammer.

Anne forteller at de kan avhjelpe unger de er bekymret for i barnehagen, de har en del kartleggingsredskaper som kan hjelpe dem til å finne ut hva det er de står overfor i forhold til ungen. Hun sier dette setter ting i system og at det blir plassert hos den med best kompetanse. Hun forteller at hun er opptatt av tidlig innsats, men i forhold til logoped og PPT er det ofte lang ventetid. Hun forteller at hun av og til må innhente hva som er lurt å gjøre i de ulike situasjonene og ber om veiledning hvis det er ting de ikke helt vet hvordan de skal ta tak i. Hun forteller at de får veiledning og at her i det her tilfellet er det lurt å gjøre sånn og sånn, mens i et annet tilfelle noe annet. Det er for at stamming kan arte seg ulikt hos ungene, småbarnsstotring også forteller hun. Hun sier at de må se enkeltungen og tilpasse opplegget akkurat i forhold til den ungen.

Bente forteller om småbarnsstotring og stamming som noe som kan opptre i perioder. Hun forteller om en gutt i barnehagen som når han blir ivrig har enkelte dager hvor han har ganske mye talebrudd, men så er det dager hvor de ikke hører noe i det hele tatt. Hun forteller at de følger med han og er enige med foreldrene om det. Hun sier at for noen er det jo av stress noen kan få stamming, og så har de rolige perioder utenom. Bente forteller også at de erfarer at det er ofte andre i familien til barn med småbarnsstotring eller stamming som også stammer og at det er arvelig. Hun sier at dette vet jo folk flest, så dem blir bekymret ganske tidlig når ordene begynner å komme og dem henger seg fast, det blir vanskelig å få dem frem eller de

gjentar ord. Hun sier til slutt at hun vil at barna blir henvist og får logopedhjelp tidlig hvis det er mye og alvorlig stamming.

Dorte forteller om en konkret erfaring fra barnehagen da de hadde mistanke om taleflyt, og at hun synes det kan være vanskelig å finne ut av når stammingen inntreffer:

«[...] jeg tror han begynte i barnehagen da han var halvannet år eller noe slikt, og bablet og pratet og at vi ikke tenkte over det før han kom sånn i fire-års alderen. Og at det da på en måte plutselig ble et problem.»

Hun forteller at språket blir mer avansert i denne alderen og tempoet øker sikkert og så da blir det vanskelig for noen. Hun forteller at hun synes det er spennende med taleflyt og hadde man visst hva årsakene var kunne man gjort noe med det. Hun forteller at hun tror det er litt sånn muskulært og litt sånn stressfaktor.

4.5 På lag med foreldrene

Noe som går igjen i alle intervjuene i større eller mindre grad, er hvordan informantene møter foreldre til barn de er litt bekymret for. Dette gjelder både når det er foreldre som tar kontakt med barnehagen fordi de er bekymret for barnet sitt, og når barnehagen er bekymret for et barn og tar det opp med foreldrene. Alle forteller at de tar foreldrene på alvor uansett, men at noen overlater ansvaret litt mer til foreldrene når det gjelder å gå videre med bekymringen.

Anne forteller at det ofte er foreldrene som kommer til dem først og er bekymret for om ungen deres stammer. Hun forteller også om de uerfarne foreldrene som kanskje ikke kjenner til begrepet småbarnsstotring, at det er noe som er veldig normalt i denne her alderen. Hun forteller at da kan de jo berolige foreldrene litt med det. I forhold til stamming sier hun:

«Men er det familier som har stamming i, så er man kanskje mer (...) ja da blir det en annen type dialog.»

I den anledning forteller hun at hun har hatt unger før der det har vært stamming i familien og at foreldrene var bekymret for om det kunne være stamming hos ungen. Hun forteller at det første de gjør er å snakke med foreldrene og spør om hva har de lagt merke til hos barnet sitt. Anne forteller at det blir en utfordring hvis barnehagen er bekymret og ikke foreldrene er det. Da møtes barnehagen og foreldrene for å samarbeide og barnehagen ønsker å få foreldrene på lag. Hun forteller at de får snakket om hva barnehagen er bekymret for, i hvert fall hvis det er noe de tenker de kan gå inn å gjøre noe for å avhjelpe sier hun.

Bente forteller at foreldrene er raske med å si fra, de er jo litt redd for stamming. Foreldre er jo det sier hun. Hun forteller at foreldrene er redde for at ungene skal ha fått det fra bestefar eller andre i slekten.

I den anledning sier hun:

«Så da spør dem om vi kan være behjelpelig og vi tar bestandig foreldre på alvor.»

Hun forteller at det fungerer godt å fange opp hva foreldrene sier og ta dem på alvor. Sammen med foreldrene forteller vi hva vi gjør, hva de kan gjøre og ikke minst hva de ikke må gjøre. Hun sier de gir foreldrene kjappe svar og kan vise dem til folk som kan hjelpe dem enda bedre. Å være sammen om ting er det som fungerer forteller hun.

Bente forteller også at barnehagen har laget et skriv om småbarnsstotring og stamming som foreldre får når de henvender seg med en bekymring. Så kan foreldrene selv avgjøre om de vil ta kontakt med en logoped eller se det litt an. Vi overlater det litt til dem, men er behjelpelig med å skrive henvisning om de ønsker det sier hun. Til slutt forteller hun at de anerkjenner at det kan være et problem for foreldre, men ikke for barnehagen. Da sier hun at det er foreldrene sitt ansvar å ta det videre da.

Caroline forteller nesten ingen ting om foreldresamarbeid, hun nevner bare viktigheten med å ha foreldrene med på laget.

Dorte har mange flerspråklige barn i sin barnehage og hun forteller om hvilke utfordringer dette gir med å avdekke språkvansker og utfordringene med foreldresamarbeid. Hun forteller at det kan ta lengre tid før du avdekker slike utfordringer, for de får jo en forsinket språkutvikling på norsk. Da må du jo støtte deg på det foreldrene opplever sier hun. Hun forteller at mange ganger blir det en utfordring fordi foreldre ikke ønsker at det skal være noe. I følge Dorte sier foreldrene at barna snakker godt på morsmål, men plutselig snakker du med andre som kjenner dem, at nei det gjør dem ikke. Dorte forteller at det mangler noen redskaper for å avdekke det, for det er på en måte normalt at dem har en senere utvikling på norsk. Hun sier avslutningsvis:

«Da er det liksom litt vanskelig å ta tak i det tidlig nok.»

4.6 Voksne som gode rollemodeller

Alle informantene forteller om viktigheten med voksne som rollemodeller for barn med språkvansker. De forteller om erfaringer og viktige egenskaper som de anser må være på plass hos den voksne. De er alle opptatt av at det er miljøet rundt barnet som må endre seg.

Anne forteller at når ungene selv begynner å sette ord på at kommunikasjonen på en eller annen måte er vanskelig for dem, altså da må man virkelig sette alle kluter til å gjøre noe. Hun forteller at det gjelder å utvide når man gjør ting sammen med ungene og sier også følgende:

«Ja så tenker jeg også vi selv som språklige rollemodeller.»

Anne forteller hvor viktig det er med å ikke rette på ungene og vårt eget tempo å snakke på. Hun forteller om det å ha tid til og å høre på hva den sier, den som stotrer kanskje. Altså at man bruker litt lengre tid og at man ikke går ut før den er ferdige. Hør dem ut, sier hun.

Bente forteller hva hun anser som mest viktig:

«Så først og fremst handler det om anerkjennelse, ta det med ro.»

Hun forteller at det er jo vi voksne som må hjelpe barna. At det å ha tid til å vente, vente på tur og ta det med ro er det første og det beste i begynnelsen sier hun. Hun forteller at hun tror nok barn med småbarnsstotring og stamming profiterer litt på en ekstra dytt, i alle fall siste året i barnehagen. Da er de ofte mye mer bevisste de her tingene sier hun.

Bente forteller at logopeden har gitt dem mange ting de kan gi til foreldre og familie om stamming og betydningen av gode rollemodeller. Punkter om anerkjennelse, ta det med ro og ha tid. Hun forteller at personalet også får beskjed og at de følger godt med. Logopeder er veldig på dem med at de må melde veldig tidlig til dem når det gjelder stamming forteller hun. Da tar logopedene møte med oss og foreldre sier hun, og at det skal tas alvorlig.

Caroline forteller at hun synes det er veldig viktig i starten at man ikke stresser ungen, ikke prater i munnen på dem, finner ordene og fullfører for dem. I stedet for forteller hun:

«Men at heller være rolig å gi dem tid og prøve å ikke stille dem så veldig mange spørsmål.»

Hun sier at ved mistanke gi barna tid, ikke stress og bli enige i personalet om å se det an, ikke få barna til å føle at noe er feil. Noen ganger kan det jo bare forsvinne av seg selv forteller hun.

Hun forteller om det å skape trygghet i språket, altså at dem vet at det ikke er noen som stresser dem og at de får bruke den tiden de trenger. Videre forteller hun at de og får finne ut av og kanskje får litt hjelpemidler i forhold til hvilke bokstaver de kan starte på dersom det blir så gale at de trenger det. Hun sier og hvis de kjører seg fast, at vi prøver å hjelpe dem med å bryte det på en ordentlig og okay måte. Caroline forteller at hun har jobbet mye med småbarnsstotring og stamming, og at hun har prøvd å finne den rette måten, for alle unger er jo forskjellige. Først da kan man finne rette hjelpen sier hun. Hun forteller at det dreier seg om å være tydelig i sitt eget språk, bade dem i språk og gi dem tydelige rollemodeller.

Dorte har mange tanker om hvordan de voksne skal legge til rette for barna forteller hun. Hun sier:

«Nå jobber vi jo veldig mot at ungene skal få hjelp i fellesskapet, og at dem skal være i lag med alle.»

Hun forteller at de voksne snakker sammen og hvordan de skal forholde seg til barna og ikke svare for ungene. Hun sier at unger som har dårlig taleflyt kanskje lar være å si ting fordi det blir liksom slitsomt, at dem ikke kommer til ordet eller at andre barn sier det for dem. Så da får dem egentlig øvd lite på å prate forteller hun. Du skal jo lære de voksne at de er nødt til å vente og sånn, men det her med å få ungene til å gjøre det kan jo være vanskelig forteller Dorte. Så hun ser for seg at kanskje de her ungene er nødt til å få noe trening, sånn for seg selv. Men det går jo an å gjøre det sammen med noen andre også da forteller hun. Det kan være en utfordring å få de andre ungene til å skjønne forteller Dorte, men hennes erfaring er at hvis du forklarer på en ærlig måte, blir ungene gode hjelpere til disse barna som har det litt vanskelig.

5.0 Drøfting

I denne delen ønsker jeg å drøfte funnene jeg har redegjort for tidligere, samt se resultatene fra undersøkelsen opp mot teori som finnes. Det vil være aktuelt å se på om det er teori som støtter resultatene mine. Jeg ser noen av resultatene som mer aktuelle enn andre og har derfor valgt å drøfte nærmere kunnskapen som ligger hos barnehagelærerne, vurderingen om det er naturlig ikke-flyt eller noe mer, viktigheten av å ta foreldrene på alvor, betydningen av å sette i gang tiltak tidlig og hva resultatene sier om rollemodeller i barnehagen.

5.1 Har barnehagelærere nok kunnskap?

Tall fra Utdanningsdirektoratet per 15.12.16 (2017) viser at for hele landet er det totalt 33.321 barnehagelærere, fordelt som styrere (7,5%) og pedagogisk ledere (32,1%). Informantene mine er fordelt hvor tre jobber som pedagoger og en som styrer. Felles for dem alle er likevel at de har grunnutdanning som førskolelærer. Utdanningen skiftet i 2013 navn til barnehagelærerutdanning.

Informantene mine er utdannet i perioden mellom 1984-1996, lenge før navneendringen og omtaler seg selv som førskolelærere. Som undersøkelsen min viser svarer informantene at de har vanskelig for å huske om de ble undervist noe om taleflytvansker på grunnutdanningen. Min personlige erfaring fra da jeg tok førskolelærerutdanning i 2003 er at jeg heller ikke husker å ha blitt undervist noe særlig i taleflytvansker. Jeg husker det bare nevnt i forbindelse med typer språkvansker som barn kunne ha. Jeg hadde kanskje forventet at informantene som hadde jobbet lengst ikke skulle ha så store erfaringer med dette, men at alle svarte nokså det samme var overraskende. Det kan jo tyde på at utdanningen ikke har forandret seg nevneverdig på de siste 20-30 årene siden informantene var studenter. Når vi ser på utviklingen som har skjedd innenfor forskning på taleflyt, har denne gått fremover siden informantene var nyutdannet. Er det slik at det virkelig ble undervist lite om taleflyt på den tiden, og kan det tenkes at det er mer fokus på dette i utdanningen nå.

Heldigvis ser det ut til at trenden er på tur til å snu. I media ser vi i dag et større engasjement i forhold til stamming hos førskolebarn. Norsk interesseforening for stamming og løpsk tale (NIFS) har den senere tiden hatt en kampanje pågående hvor fokuset har vært å øke kunnskaper om stamming hos barnehagelærere og grunnskolelærere. Høsten 2016 reiste to personer fra styret i NIFS til fire ulike høyskoler/universitet rundt om i Norge. Der holdt de foredrag for mer enn 200 studenter på barnehagelærer-, grunnskolelærer- og

spesialpedagogikkutdanninger. Erfaringene til NIFS var at mange av studentene hadde hørt om stamming, men at de var usikre på hva det faktisk var og hvordan de skulle møte en som stammer (Wright, 2017). NIFS utviklet i løpet av høsten 2016 nye informasjonsbrosjyrer og stamming og løpsk tale og disse har i løpet av 2017 blitt delt ut til barnehager, skoler, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og helsestasjoner rundt om i landet (Albrigtsen et al., 2017; Wright, 2017).

På bakgrunn av dette håper og tror jeg at dagens barnehagelærere vil gå ut i arbeidslivet og ha større forutsetninger for å avdekke og kunne sette i gang nødvendige tiltak i forhold til taleflytvansker hos førskolebarn.

5.2 Normal småbarnsstotring, eller er det noe mer?

Småbarnsstotring er fra litteraturen beskrevet som noe normalt i språkutviklingen og at det opptrer relativt hyppig hos førskolebarn (Høigård, 2006). Ut fra min erfaring synes det å være noe usikkerhet blant pedagoger og logopeder om meningsinnholdet og hva vi skal kalle det. Navnet småbarnsstotring synes å være på vei ut og fenomenet omtales blant logopeder som normalt ikke-flytende talepreg (Sønsterud, Howells, & Hoff, 2014). Etter mitt syn er dette mer riktig, da det forteller oss at det er en normal periode i barnets språkutvikling. Guitar (2006) trekker frem de karakteristiske trekkene ved normalt ikke-flytende talepreg med lette repetisjoner av ord og fraser med jevn rytme, pauser og bruk av interjeksjoner og/eller fyllord. En viktig milepæl som skjer rundt tre-årsalderen er at barnet oppdager funksjonsordet *og*. Denne perioden omtales av Høigård (2006) som stotrende og stammende. Barnet kan nå fortsette en ytring nærmest i det uendelige og svært mange barn innleder ytringene sine med *og*. Det kan se ut som at barnet planlegger å si langt mer enn det klarer å uttrykke, og at dette er grunnen til at talen blir stotrende en periode.

Informantene har alle erfaring med småbarnsstotring i større eller mindre grad. De omtaler det som noe som er normalt og som forsvinner av seg selv. Samtidig forteller flere at det er vanskelig å vite om det bare er normal småbarnsstotring eller om det er stamming.

Erfaringene fra en informant er også fra barn som stotret litt i starten og som hadde det litt travelt når de skulle fortelle. Diagnostisering på dette området er ikke enkelt og Guitar (2014) er klar på at denne jobben bør gjøres av logoped. De fleste små barn veksler mellom småbarnsstotring og stamming i perioder og for de fleste vil dette naturlig forsvinne av seg

selv. Utfordringen er å klare å fange opp de som utvikler mer symptomer på stamming som synes å feste seg og vedvare.

Stammingen kjennetegnes mer av hyppige gjentakelser av enstavelsesord, stavelser, språklyder, forlengelse av lyd- og artikulasjonsstilling, blokkering av lyd og/eller luft i talen (Guitar, 2014).

Forekomsten av stamming i befolkningen har tradisjonelt ligget på ca. fem prosent. Det er også flere gutter enn jenter som stammer, her anslås forholdstallet å ligge på omtrent 1:4 (Yairi & Ambrose, 2013). Dorte er den eneste av de fire som kan fortelle om et konkret barn som hun har møtt, dette var en gutt. Ellers er erfaringene fra informantene både fra småbarnsavdeling og storavdeling. Dette er alle barn som er innenfor det gjennomsnittlige tidspunktet for stammingsstart som er 33 måneder (Månsson, 2000). Denne perioden opplever mange barn en stor økning i sitt ordforråd og det er i den alderen de fleste barn har startet i barnehage.

Resultater fra undersøkelsen viser at hos enkelte informanter er det litt tvil om hvorvidt de har erfaring med stamming eller ikke. Kriteriene mine før intervju var at alle informantene skulle ha eller ha hatt barn på sin avdeling som stammet og dette bekreftet alle informantene før intervju. Under ett av intervjuene synes jeg ikke det kommer tydelig frem, men da jeg leste gjennom transkripsjonen så jeg en tvetydighet som fikk meg til å lure. På den ene siden trekker informanten frem at hun ikke har veldig mye erfaring med stamming og hun beklager også at hun har så lite erfaring. På den andre siden kommer det frem senere i intervjuet at unger som stammer har hun ikke vært borti på sin vei i barnehagen. Normal ikke-flyt kan det se ut som hun har kontroll på, så jeg tenker det er mulig hun blander begrepene litt eller at det faktisk er så sjeldne erfaringer at hun ikke riktig vet. Jeg tenker at en faktor som kan spille inn her, er det uklare skillet mellom småbarnsstotring og stamming. Forskningen trekker frem den gjennomsnittlige alderen for stammingsstart som 33 måneder (Månsson, 2000).

Informanten forteller om arbeidserfaring fra småbarnsavdeling, hvor alderen på ungene er mellom ett-tre år så det er grunn til å tro at erfaringene hennes med stor sannsynlighet er mer av typen småbarnsstotring.

Undersøkelsene i studien viser at informantene sitter med en god del kunnskap om taleflytvansker og flere forteller om hvordan de ser dette kan arte seg hos barna. En av informantene trekker frem mimikk og blinking som eksempel som gjør at hun er litt på vakt for om det kan være begynnende stamming. Fra litteraturen gjenkjenner vi dette som

sekundæratferd som kan deles inn i fluktatferd og unngåelsesatferd (Guitar, 2014).

Fluktatferden sier Guitar (2014) er når personen som stammer forsøker å avslutte stammingen og det kan blant annet vise seg som blinking eller hoderisting. Utfra dette har informantene god grunn til å være på vakt overfor dette barnet.

En av informantene trekker frem noe hun kaller «den andre biten». Hun sier den er vanskeligere å ta tak i og vite hva du skal gjøre med. Hun omtaler det som taleflyt som er vag, og som ikke har med småbarnsstotring og stamming å gjøre. Jeg tenker at det da kan være snakk om løpsk tale. Det er en del av taleflytvansker, men jeg har valgt å ikke ha det med i mitt prosjekt. Jeg tenker det viser at informantene har en god del kunnskap om taleflyt når hun klarer å skille mellom disse begrepene. Den samme informantene trekker også frem den genetiske biten med stamming. I følge forskere vet man ikke årsaken til at noen begynner å stamme, men det fins en del indikasjoner på at noe overføres i genmaterialet fra foreldrene og gjør barnet predisponert for stamming. Ulike hendelser i et barns liv kan være utløsende for om det begynner å stamme. Slike hendelser kan være at barnet opplever å få søsken eller at det flytter sammen med familien (Guitar, 2014).

Som vi har sett av min undersøkelse sier informantene at de har erfaringer med at det ofte er flere i barnets familie som stammer. Det hevdes av en av informantene at dette med arvelighet er noe som folk flest vet og at dem derfor ganske tidlig blir bekymret når ordene setter seg fast eller blir vanskelige å få frem. Når hun sier folk flest her, er jeg nokså sikker på at det er foreldrene hun sikter til, for hun knytter det opp til sine erfaringer fra barnehagen. Foreldre som stammer selv vil nok sikkert tidligere bli bekymret for sitt barn dersom de hører uregelmessigheter i språket, men for foreldre generelt tror jeg det kan være vanskelig å høre forskjell på den naturlige ikke-flyten og stamming. I følge Guitar (2006) kan barnet ha perioder hvor det stammer og perioder hvor flyten går greit, og disse periodene kan være på dager og måneder.

5.3 Om å ta foreldrene på alvor

Resultatene i undersøkelsen viser at flere av informantene forteller om foreldre som kommer og er bekymret for om sitt barn stammer. De forteller også at de alltid tar foreldrene på alvor uansett. Dette gjelder også når foreldre er bekymret for barnet og barnehagen ikke ser grunn til det. Da forteller informantene at de anerkjenner foreldrenes bekymring, men overlater til

foreldrene å ta veien videre med henvisning og at barnehagen kan være behjelpelig med å hjelpe foreldrene med dette.

En av informantene hevder at foreldre er redde for stamming. Kanskje har foreldrene opplevd stamming i familien og derfor vet litt om det, eller det kan være helt ukjent for dem og bidra til at de blir svært bekymret for barnet. Stamming hos førskolebarn er vanligvis mild og selvoppløsende, men henvisning bør gjøres dersom stammingen er betydelig og ikke viser tegn til bedring tolv måneder etter utbrudd. Henvisning bør også skje dersom det er familiehistorie med stamming, noe som kan øke familiens bekymring (Reilly, McKean, Morgan, & Wake, 2015).

Stammebehandlingsprogrammet Palin PCI legger stor vekt på den viktige rollen som foreldrene har og hvor viktig det er å ta foreldrene på alvor (Kelman & Nicholas, 2008). Denne behandlingen er ment for barn opp til syv år og har som mål å øke foreldrenes kunnskap om stammingen og forståelsen av hva som påvirker den. Samtidig vil de øke foreldrenes selvtillit til å forholde seg til stammingen på en måte som støtter barnets taleflyt. Et annet mål for behandlingen er å redusere foreldrenes angst og bekymring for stammingen (Kelman & Nicholas, 2008). Gjennom Palin PCI skal logopeden hjelpe foreldrene å se hva de allerede gjør i samspillet med barnet som bidrar til taleflyt. Om foreldrene kjenner seg usikre på hvordan de skal forholde seg til barnets stamming kan dette påvirke samspillet i en negativ retning. Ved at foreldrene tilegner seg økt kunnskap om stamming og følgelig økt trygghet, vil det påvirke samspillet på en måte som støtter barnets taleflyt. På den måten blir trygghet i situasjonen en nødvendighet for økt evne til håndtering og omvendt. I likhet med økt evne til håndtering er også reduksjon av bekymring og angst et dokumentert utfall av behandlingen (Millard & Davis, 2016).

Befring and Tangen (2012) har en tilnærming om å sette foreldre i sentrum. Målet er empowerment ved å styrke og myndiggjøre foreldrene i sitt arbeid med barnet. Dette fordrer at fagfolk har en ressursorientert holdning til foreldrene. Foreldrene må oppfatte sin rolle som meningsfull og de må oppleve innflytelse og påvirkning. Foreldrene må også oppleve støtte fra de fagfolkene de samarbeider med.

5.4 Betydningen av behandling i førskolealder

Behandling bør gjøres i samarbeid med foreldrene og er avhengig av barnets språk og behov. Resultater fra undersøkelsen viser blant annet en informant som forteller at hun ønsker at barn

blir henvist og får logopedhjelp tidlig hvis det er mye og alvorlig stamming. Hva som er best behandling for førskolebarn er ikke noe fasitsvar på, men det er to typer behandlinger som peker seg ut med mye forskning og gode bevis. Det er Lidcombe Program (LP) som er et behandlingsprogram ment for barn opp til seks år og som har fokus på direkte behandling (Onslow et al., 1997). Så har man Palin PCI som er et behandlingsprogram ment for barn opp til syv år, og som har et mer indirekte fokus på behandling (Kelman & Nicholas, 2008). Man kan ikke si hvilke av de to som vil være mest effektive, da hvert barn og familie er unike (Boucand, Millard, & Packman, 2014).

Få behandlinger for stamming hos førskolebarn er strengt evaluert, men Lidcombe trekkes frem med tyngre evidensbasert grunnlag (Reilly et al., 2015). Rapporterte fordeler med Lidcombe inkluderte økt kvalitetstid for foreldre og deres barn (M. Johnson et al., 2016). Dette kan øke båndet mellom foreldre og barn, og foreldre kan forbedre sine generelle foreldreferdigheter gjennom å engasjere seg i programmet, mens barna ble mer oppmerksomme på hvordan man skulle håndtere teknikker hjemme. Barn ble rapportert til å glede seg over Lidcombe programmet, og den etterfølgende forbedringen i taleflyten viste seg å øke barnets selvtillit (M. Johnson et al., 2016).

Forsinkelse av behandlingen i minst ett år etter stammeutbrudd reduserte ikke responsen og tillot at noen barn kunne oppleve naturlig bedring. Behandling for stamming i skolealderen synes å være mindre effektiv, så det å bli oppdaget tidlig i barnehagen synes å være avgjørende for barn (Reilly et al., 2015). Dette kan kun gjøres dersom barnehagelærere har kunnskaper til å følge dette opp og ta det videre til f. eks PPT eller logoped. Guitar (2006) er opptatt av å se stamming som en multifaktoriell vanske og han trekker frem betydningen av at tidlig behandling hos førskolebarn kan forebygge uheldig utvikling hos barnet. Endringer hos nære voksne og i miljøet rundt barnet trekkes frem som noe av det viktigste. Det meste av behandlingen i denne alderen er indirekte, fordi det innebærer å jobbe med familiemiljøet for å redusere stress og øke flyten, i stedet for å arbeide direkte med barnets tale.

Tiltak for både førskolebarn og skolebarn som stammer må adressere de kognitive og affektive aspektene av lidelsen i tillegg til stammeatferden, og tiltakene bør individualiseres i henhold til barnets spesifikke behov (Millard & Davis, 2016).

Det opprinnelige fokuset er å minke familiens bekymring, prøve å forstå deres følelser og hjelpe dem med å endre utvalgte aspekter i familie-barn samhandlingene (Guitar, 2014). Hvis familien til et barn kan oppdage måter å lette barnets flyt på, blir de selvsikre på deres evne til

å påvirke forandring og er i stand til å påta seg langsiktig ansvar for barnets taleflyt. Hvis dette ikke er effektivt, må direkte hjelp hos logoped igangsettes og med litt hjelp fra familien (Guitar, 2014). En atferdsbehandling administrert av foreldre, som for eksempel Lidcombe, vil redusere stamming hos førskolebarn sammenlignet med å ikke få noe behandling (Reilly et al., 2015).

Det er nå bred enighet om at intervensjon for stamming skal skje i førskoleårene. Selv om det er kjent at mange barn opplever naturlig bedring uten slik intervensjon, vil det å forsinke behandlingen til barna er eldre, sannsynligvis redusere effekten (Boucand et al., 2014).

5.5 Å bade barna i språk, betydningen av gode språkmodeller

Når det kommer til betydningen av voksne som gode rollemodeller for barn med taleflytvansker, viser resultatene fra undersøkelsen at dette er noe alle informantene mener har stor betydning. Uansett om det dreier seg om normal ikke-flyt eller begynnende stamming, er det viktig for barn i førskolealder at den voksne styrker den flytende talen ved selv å være et godt taleforbilde. I tillegg bør den voksne skape situasjoner hvor barnet får oppleve flyt (Høigård, 2006). Alle informantene trekker frem momenter som det å vente på tur, vente til barna har snakket seg ferdig og viktigheten av å gi dem mye tid i kommunikasjonssituasjoner. Informantene er også opptatt av at det er miljøet rundt barnet som må endre seg og at de voksne må senke tempo i sin tale også.

En studie av M. Johnson et al. (2016) konkluderer med at rollemodeller er en viktig faktor i barnets utvikling. Det kommer også frem at det er spesielt viktig at logopeden er i stand til å engasjere seg med barna og deres stamming og ta opp de følelsesmessige aspektene ved stammingen. Familiemedlemmer kan også plukke opp gode råd, som å roe ned og puste ut og understreke dette overfor barnet når det stammer.

Alle i miljøet omkring barnet er viktige samarbeidspartnere (Høigård, 2006). Det er viktig å ha oppmerksomheten rettet mot innholdet i det det stammende barnet sier, og ikke kommentere måten det sies på. En må heller ikke vise utålmodighet eller irritasjon over at det kan ta tid før barnet blir ferdig med en ytring. Selv om den voksne gjetter siste del av en setning barnet strever med, er det viktig å ikke fullføre, men la barnet få oppleve å komme språklig i mål (Høigård, 2006). En av informantene trekker også frem viktigheten av å ikke fullføre for ungene, men la dem få tiden til å avslutte selv.

Som resultatene viser er informantene opptatt av å vise barna at man hører hva de har å si. Høigård (2006) trekker frem hvor viktig det er å holde blikkontakten med den som stammer. Blikket signaliserer interesse for taleren og det hun eller han sier; å se vekk kan tolkes som avvisning. Manglende bevissthet om barnets samtalepartnere om forhold som dette, kan føre til at stammingen øker.

I barnehage, og i skole, vil barn som stammer gjerne prøve å svare minst mulig på spørsmål og de vil spørre og fortelle lite (Høigård, 2006). Ofte vil også de voksne være «snille» og skåne disse barna for ubehaget med å snakke. Dette er en misforstått snillhet da en vesentlig del av barns språkutvikling og læring generelt skjer gjennom aktiv deltagelse i samtaler. Derfor er det viktig for de voksne å bygge opp selvrespekten hos barna som stammer og å skape et trygt og aksepterende miljø rundt dem, heller enn å spare dem for å snakke (Høigård, 2006).

6.0 Avslutning

I denne studien har jeg undersøkt hvilke erfaringer barnehagelærere har med fenomenet taleflytvansker. Problemstillingen min har vært:

«Hvordan beskriver barnehagelærere sin erfaring med taleflytvansker hos barn?»

Jeg har valgt følgende forskerspørsmål for å komme frem til problemstillingen:

1. Hva forstås med taleflytvansker?
2. Hvilke erfaringer har barnehagelærere med taleflytvansker?

Funnene i studien viser at barnehagelærere som jeg har intervjuet har en god del erfaringer med barn med taleflytvansker. Det som skiller informantene er hvorvidt denne erfaringen er med normal ikke-flyt/småbarnsstotring eller med stamming. Informantene sitter med en god del kunnskap om taleflytvansker til tross for at de ikke husker å ha lært om det i sine studier.

Alle informantene forteller om lang arbeidserfaring innenfor barnehagesektoren og flere av informantene forteller om tilleggsutdanning innenfor spesialpedagogikk. Når det kommer til erfaringer med taleflytvansker fra grunnutdanningen er det ingen av informantene som husker det. To av informantene sier de hørte om taleflytvansker gjennom spesialpedagogikken. Likevel innehar alle informantene gode kunnskaper om taleflytvansker og begrunner dette med at de har selv lest seg opp på teori rundt dette når det har vært behov for det i barnehagen.

På spørsmål om hva informantene forstår med taleflytvansker, er svarene ulike blant informantene. Funnene viser at det er mye erfaring med taleflytvansker totalt, men vektingen hvorvidt det er erfaring med naturlig ikke-flyt eller stamming er ulik.. Funnene viser også at informantene har gode kunnskaper innenfor hele taleflytområdet, og dette til tross for lite eller ingen erfaring med vanskene fra grunnutdanningen. Informantene trekker frem normal ikke-flyt/småbarnsstotring som normalt og nesten forventet i barnas språkutvikling og at det ser de relativt ofte og årlig i barnehagen. I forhold til stamming viser funnene derimot at informantene ikke har veldig mye erfaring med dette, kun en informant forteller om et konkret tilfelle hun har hatt i barnehagen. I forhold til å kartlegge og observere barn hvor det er mistanke om taleflytvansker, viser funn at dette er noe informantene ser viktigheten av blir gjort. En informant sår tvil om hun i hele tatt har erfaring med stamming eller ikke, da det er vanskelig å vite om det er naturlig ikke-flyt/småbarnsstotring eller stamming når det

oppdages. Informantene trekker frem genetisk faktor som en årsak til stamming og hvor viktig det er å henvise tidlig til logoped hvis det er mye og alvorlig stamming.

I forhold til erfaringer med taleflytvansker kommer alle informantene inn på samarbeide med foreldre og hvor viktig det er. Informantene understreker hvor viktig det er å ta foreldrene på alvor. Dette gjelder ikke bare i tilfeller hvor barnehagen er bekymret for et barn, men også i de tilfellene hvor det er foreldrene er bekymret for barnet. Informantene forteller at de anerkjenner foreldrenes bekymringer og at de kan bistå med hjelp mot henvisning videre. I forhold til uerfarne foreldre forteller to informanter at de leverer ut skriv om taleflytvansker til dem for å berolige foreldrene og for å lære dem litt.

Informantene er alle opptatt av å legge til rette for et godt miljø rundt barn med taleflytvansker og trekker frem hvor viktig det er med gode rollemodeller. Ikke bare i barnehagen, men i hele nærmiljøet rundt barnet må det være voksne som går frem som gode rollemodeller. Informantene forteller i den sammenheng om flere viktige ting som de voksne rundt barna må anstrenge seg for å gjøre. Det er å gi ungene tid til å snakke ferdig og legge til rette for gode kommunikasjonssituasjoner. De sier også at de må vente på tur og ikke rette på eller fullføre setningene for barnet. En informant trekker også frem at de ikke må stresse ungene og at de voksne må være bevisste sitt eget taletempo.

6.1 Veien videre

Funnene viser at informantene i svært liten grad lærte om taleflytvansker på grunnutdanningen og at flere av informantene lærte om det via tilleggsutdanning i spesialpedagogikk. Utdanningen har sannsynligvis endret seg siden informantene var studenter og det hadde vært interessant å sett på hva barnehagelærere i dag opplever av vansken og lærer om på studiet. Kan en vanlig barnehagelærer avdekke taleflytvansker i barnehagen eller er det en forutsetning at man har noe spesialpedagogikk?

Funnene viser også at taleflytvansker er et vidt felt og at det er mange faktorer som spiller inn om hvorvidt et barn starter å stamme eller ikke. Kanskje vil forskning i fremtiden avdekke flere risikofaktorer som kan si oss noe om årsaker til taleflytvansker.

For meg personlig betyr denne studien at jeg nå går ut i jobb som logoped og har tilegnet meg langt flere kunnskaper om taleflytvansker hos barn enn jeg hadde da prosjektet startet. Jeg

håper også at de som leser denne studien tilegner seg ny kunnskap innen taleflytfeltet og at studien dermed kan være med på å heve kunnskapen i fagmiljøet.

Litteraturliste

- Albrigtsen, A., Stauri, T., & Wright, M. A. (2017). *Ord til besvær : livet med stamming*. Oslo: Abstrakt forl.
- Ambrose, N. G., Cox, N. J., & Yairi, E. (1997). The Genetic Basis of Persistence and Recovery in Stuttering. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 40(3), 567-580. doi:10.1044/jslhr.4003.567
- Andrews, J. G., & Harris, M. M. (1964). *The syndrome of stuttering, by Gavin Andrews and Mary Harris with Roger Garside and David Kay*. London: The Spastics Society Medical Education and Information Unit in association with Heinemann Medical Books.
- Asmervik, S., Ogden, T., & Rygvold, A.-L. (1999). *Innføring i spesialpedagogikk* (3. utg. ed. Vol. 12). Oslo: Universitetsforl.
- Befring, E., & Tangen, R. (2012). *Spesialpedagogikk* (5. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Boucand, V. A., Millard, S., & Packman, A. (2014). Early Intervention for Stuttering: Similarities and Differences Between Two Programs. *SIG 4 Perspectives on Fluency and Fluency Disorders*, 24(1), 8-19. doi:10.1044/ffd24.1.8
- Brinkmann, S., Tanggaard, L., & Hansen, W. (2012). *Kvalitative metoder : empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Donaghy, M. A., & Smith, K. A. (2016). Management options for pediatric patients who stutter: current challenges and future directions.(Report). *Pediatric Health, Medicine and Therapeutics*, 7, 71. doi:10.2147/PHMT.S77568
- Guitar, B. (1998). *Stuttering : an integrated approach to its nature and treatment* (2nd ed. ed.). Baltimore: Williams and Wilkins.
- Guitar, B. (2006). *Stuttering : an integrated approach to its nature and treatment* (3rd ed. ed.). Philadelphia, Pa: Lippincott Williams & Wilkins.
- Guitar, B. (2014). *Stuttering : an integrated approach to its nature and treatment* (4th ed. ed.). Philadelphia, Pa: Lippincott Williams & Wilkins.
- Guitar, B., Kazenski, D., Howard, A., Cousins, S. F., Fader, E., & Haskell, P. (2015). Predicting Treatment Time and Long-Term Outcome of the Lidcombe Program: A Replication and Reanalysis. *American journal of speech-language pathology*, 24(3), 533. doi:10.1044/2015_AJSLP-13-0156
- Hagtvet, B. E. (2002). *Språkstimulering : tale og skrift i førskolealderen*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Harris, V., Onslow, M., Packman, A., Harrison, E., & Menzies, R. (2002). An experimental investigation of the impact of the Lidcombe Program on early stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 27(3), 203-214. doi:10.1016/S0094-730X(02)00127-4
- Høigård, A. (2006). *Barns språkutvikling : muntlig og skriftlig* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Jelcic Jaksic, S., & Jaksic, S. J. O. M. (2012). *The Science and Practice of Stuttering Treatment : A Symposium* (2). Hoboken: Hoboken, GB: John Wiley & Sons, Incorporated.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. ed.). Oslo: Abstrakt.
- Johnson, M., Baxter, S., Blank, L., Cantrell, A., Brumfitt, S., Enderby, P., & Goyder, E. (2016). The state of the art in non-pharmacological interventions for developmental

- stuttering. Part 2: qualitative evidence synthesis of views and experiences.(Report). *International Journal of Language & Communication Disorders*, 51(1), 3.
- Johnson, W. (1933). An interpretation of stuttering. *Quarterly Journal of Speech*, 4, 70-77.
- Jones, M., Onslow, M., Harrison, E., & Packman, A. (2000). Treating Stuttering in Young Children: Predicting Treatment Time in the Lidcombe Program. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 43(6), 1440-1450.
- Jones, M., Onslow, M., Packman, A., Williams, S., Ormond, T., Schwarz, I., & Gebiski, V. (2005). Randomised controlled trial of the Lidcombe programme of early stuttering intervention. *BMJ*, 331(7518), 659. doi:10.1136/bmj.38520.451840.E0
- Kelman, E., & Nicholas, A. (2008). *Practical intervention for early childhood stammering : palin PCI approach*. London: Speechmark Publishing.
- Krader, C. G. (2014). Empowering the stuttering child: pediatricians have an important role in identifying the type and cause of stuttering in a child and in counseling the family about appropriate care.(CLINICAL FEATURE). *Contemporary Pediatrics*, 31(8), 23.
- Langevin, M., Packman, A., & Onslow, M. (2010). Parent perceptions of the impact of stuttering on their preschoolers and themselves. *Journal of Communication Disorders*, 43(5), 407-423. doi:10.1016/j.jcomdis.2010.05.003
- Millard, S. K., & Davis, S. (2016). The Palin Parent Rating Scales: Parents' Perspectives of Childhood Stuttering and Its Impact. *Journal of Speech, Language and Hearing Research (Online)*, 59(5), 950-963. doi:http://dx.doi.org/10.1044/2016_JSLHR-S-14-0137
- Månsson, H. (2000). Childhood stuttering: Incidence and development. *Journal of Fluency Disorders*, 25(1), 47-57. doi:10.1016/S0094-730X(99)00023-6
- NSD. Norsk senter for forskningsdata. Retrieved from <http://www.nsd.uib.no/>
- Olsson, H., Sörensen, S., & Bureid, G. (2003). *Forskningsprosessen : kvalitative og kvantitative perspektiver*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Onslow, M., & Millard, S. (2012). Palin Parent Child Interaction and the Lidcombe Program: Clarifying some issues. *Journal of Fluency Disorders*, 37(1), 1-8. doi:10.1016/j.jfludis.2011.10.002
- Onslow, M., & O' Brian, S. (2013). Management of childhood stuttering. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 49(2), E112-E115. doi:10.1111/jpc.12034
- Onslow, M., O' Brian, S., & Harrison, E. (1997). The Lidcombe Programme of early stuttering intervention: Methods and issues. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 32(2), 231-250. doi:10.3109/13682829709020405
- Plexico, L. W., & Burrus, E. (2012). Coping with a Child Who Stutters: A Phenomenological Analysis. *Journal of Fluency Disorders*, 37(4), 275-288. doi:10.1016/j.jfludis.2012.06.002
- Prins, D., & Ingham, R. J. (2009). Evidence-Based Treatment and Stuttering--Historical Perspective. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 52(1), 254-263. doi:10.1044/1092-4388(2008/07-0111)
- Reilly, S., McKean, C., Morgan, A., & Wake, M. (2015). Identifying and managing common childhood language and speech impairments. *BMJ : British Medical Journal*, 350(may14 23). doi:10.1136/bmj.h2318
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data : methods for analyzing talk, text and interaction* (3rd ed. ed.). Los Angeles: SAGE.
- Sønsterud, H., Howells, K., & Hoff, K. (2014). Hva er stamming? ; sett i relasjon til tidlig stammeforløp. *Norsk tidsskrift for logopedi*, 60(1), 6-13.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (3. utg. ed.). Bergen: Fagbokforl.

- Udir.no. (2017). Antall ansatte – stilling. Retrieved from <https://statistikkportalen.udir.no/bhg/Pages/BasilAntall-stilling.aspx>
- Van Riper, C. (1990). Final thoughts about stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 15, 317-318.
- Wright, M. A. (2017). Nye informasjonsbrosjyrer til barnehager og skoler. Retrieved from <http://stamming.no/nyheter/nye-informasjonsbrosjyrer-til-barnehager-og-skoler>
- Yairi, E., & Ambrose, N. (2013). Epidemiology of stuttering: 21st century advances. *Journal of Fluency Disorders*, 38(2), 66-87. doi:10.1016/j.jfludis.2012.11.002
- Yairi, E., & Ambrose, N. G. (2005). *Early childhood stuttering for clinicians by clinicians*. Austin, Tex.: PRO-ED.
- Yairi, E., & Seery, C. H. (2015). *Stuttering : foundations and clinical applications* (2nd ed. ed.). Boston: Pearson.

Vedlegg:

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring til informanter

Vedlegg 4: Intervjuguide

Vedlegg 1

Karianne Berg
Postboks 1490
8049 BODØ

Vår dato: 28.08.2017
ref:

Vår ref: 55179 / 3 / L AR

Deres dato:

Deres

Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.07.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

55179	Hvilke erfaringer har om mulig barnehagelærere med stamming hos førskolebarn?
Behandlingsansvarlig	Nord universitet, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Karianne Berg
Student	Vera Karoliussen

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget [skjema](#). Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en [offentlig database](#).

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Dersom noe er uklart ta gjerne kontakt over telefon.

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Lasse André Raa

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Kontaktperson: Lasse André Raa tlf: 55 58 20 59 / Lasse.Raa@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Vera Karoliussen, vera.karoliussen@signalbox.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 55179

FORMÅL

Prosjektet skal undersøke hvilken kjennskap barnehagelærere har om taleflytvansker hos barn, da dette er et tema det undervises lite om på barnehagelærerutdanningen. Problemstilling: Hvilke erfaringer har barnehagelærere om mulig med taleflytvansker hos førskolebarn?

DATAINNSAMLING

Utvalget består av barnehagelærere og pedagoger, og det vil gjennomføres intervjuer angående deres erfaringer med barn med taleflytvansker.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet. Vi ber imidlertid om at det tilføyes kontaktinformasjon til veileder.

SENSITIVE OPPLYSNINGER OM TREDJEPERSON

Personvernombudet gjør oppmerksom på at barnehageansatte har taushetsplikt, og ikke kan uttale seg på en måte som gjør barn identifiserbare. Dersom informantene har erfaring med få barn med taleflytvansker, vil dette i praksis kunne gjøre barna identifiserbare. Det er her snakk om sensitive opplysninger relatert til helseforhold, noe som i utgangspunktet utløser plikt til å innhente samtykke fra foreldre til fritak for taushetsplikt.

Jf. e-post-korrespondanse med studenten, forutsetter personvernombudet at det vurderes i hvert enkelte tilfelle, i samråd med veileder og informant, hvorvidt det er nødvendig å innhente samtykke fra foreldre. Dersom samtykke skal innhentes, må dette gjøres på en måte som ivaretar taushetsplikten. Det er naturlig at den barnehageansatte da tar kontakt med barnas foreldre.

I de tilfeller der slikt samtykke ikke vil være nødvendig, må det likevel sørges for at informanten er bevisst sin taushetsplikt, og at vedkommende omtaler enkeltbarn på en måte som ikke gjør dem identifiserbare.

DATASIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Nord universitet sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

PROSJEKTSLUTT

Forventet prosjektslutt er 31.12.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)

- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger somf.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn) - slette digitale lyd-/bilde- og videoopptak

Vedlegg 2

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

” Erfaringer med taleflytvansker hos førskolebarn ”

Bakgrunn og formål

Prosjektet er et mastergradsstudie ved Nord Universitet. Det skrives av student Vera Karoliussen. Formålet med studien er å undersøke hvilken kjennskap barnehagelærere har med taleflytvansker hos barn.

Problemstillingen er noe foreløpig enda, og lyder som følger: Hvilke erfaringer har om mulig barnehagelærere med taleflytvansker hos førskolebarn?

Utvalget skal bestå av barnehagelærere/pedagoger i barnehage og siden du innehar en av disse rollene inviteres du til å delta i forskningsprosjektet.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Ved å delta i studien kreves det aktiv deltagelse med å stille opp til intervju. Intervjuet vil ha en varighet på inntil en time og bli tatt opp på lydbånd og senere transkribert til tekst for videre analyse. Spørsmålene vil omhandle hvilken utdanning du har, arbeidserfaring fra barnehage og din kjennskap og erfaring med taleflytvansker hos barn. Intervjuene vil foregå individuelt.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil kun være veileder og student som vil ha tilgang til personopplysninger. For å sikre konfidensialitet vil navneliste/koblingsnøkkel oppbevares adskilt fra øvrige data, og være nedlåst.

I oppgaven vil du bli anonymisert slik at det ikke vil være mulig å spore opplysninger tilbake til deg.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 1.12.2017. Alt innsamlet materialet vil da destrueres senest 2 måneder etter denne dato.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Vera Karoliussen. Telefon xxxxxxxx eller e-post: vera.karoliussen@xxxxxxxxxxxx

Faglig veileder for prosjektet er Karianne Berg ved Nord Universitet.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Vedlegg 3

Samtykke til deltakelse i studien: «Erfaringer med taleflytvansker hos førskolebarn»

Jeg har mottatt skriftlig informasjon om studien, og er villig til å delta som informant på masteroppgaven til Vera Karoliussen om barnehagelæreres kjennskap og erfaringer med taleflytvansker hos førskolebarn. Jeg samtykker med dette til å stille opp til intervju, og at opptak og intervjuer kan anvendes og gjengis anonymt i oppgaven. Jeg står fritt til å delta i prosjektet og har mulighet til å trekke meg når som helst underveis uten at det får noen konsekvenser.

Min postadresse/epostadresse og evt. telefonnummer er:

.....

(Signert av prosjektdeltaker, sted/dato)

Vedlegg 4

INTERVJUGUIDE

Rammesetting:

Sjekke at båndopptaker virker og starte denne.

Takke for at informanten stiller opp, gjennomgå samtykkeskjema og be om underskrift.

Presentere meg selv og litt mer utfyllende om prosjektet.

Fortelle kort om intervjuet, det vil ta ca 1 time maksimalt, vil omhandle dine erfaringer og kompetanse omkring førskolebarn med taleflytvansker. Vil spørre litt om utdanning og yrkespraksis og eventuelt andre tanker/erfaringer informanten anser som viktig å ha med.

Erfaringer og tanker rundt taleflytvansker hos barn:

- Kan du fortelle litt om dine erfaringer med stamming og barnestotring?
(starte åpent og så gå nærmere inn)
- Hva forstår du med begrepet stamming?
- Hva forstår du med begrepet barnestotring?
- Kan du si litt om arbeidet som ble gjort ved bekymring eller mistanke om taleflytvansker hos barn?
- Kan du si noe om hvordan du har innhentet kompetanse på området?
- Hva tenker du har vært suksessfaktorer i det arbeidet som har vært gjort?
- Hva har vært utfordringene i dette arbeidet?
- Er det noe som kunne vært gjort for at du tenker at du kunne ha gjort en enda bedre jobb med disse barna?

Kompetanse:

- Kan du si litt om din kompetanse og yrkespraksis som barnehagelærer?
- Jeg tenker da på når var du ferdig utdannet, og hva har du jobbet med siden?

- Eventuell tilleggsutdanning som du har
- Ble det undervist om taleflytvansker på grunnutdanningen?

Oppsummering:

- Er det andre tema jeg ikke har vært innom som du anser som viktig å få med?
- Har du tilføyninger til noen av spørsmålene jeg allerede har stilt?
- Kan jeg kontakte deg per tlf/e-post dersom det skulle bli behov for å stille oppfølgingsspørsmål i ettertid?
- Jeg vil samtidig oppfordre deg til å ta kontakt med meg dersom du kommer på noe i etterkant som kan være aktuelt for meg.

Da vil jeg bare takk igjen for at du stilte opp som informant.